ॐनमः श्रीवीतरागायनमः प्रतिनम्रसुरासुरेश्वरशिरोरत्नप्रभाभास्वरं
प्रोद्यत्केवलबोधभास्करकरप्रध्वस्तसर्वाज्ञतं
प्रणम्य प्रथमं महावीरमहं वक्ष्ये गणेशं गुरुं
लीलावत्यभिधानकं विरचितं श्रीभास्करेणार्कजः ॥१॥
वराटकानां दशकद्वयं यत्तन्मौक्तिकानां किल षोडशं स्यात्
तत्पञ्चकं यत्तदमूनि तानि विंशत्यधीनं किल कार्षिकं स्यात् ॥२॥
कार्षिकाणां शतं ज्ञेयं पलानां तच्चतुष्टयम्
तुलाभारः पलानां तद्विंशत्या परिकीर्तितः ॥३॥
तुलाभारशतं ज्ञेयं सहस्रं तच्चतुष्टयम्
वहो भवति विज्ञेयो वहानां तच्छतं भवेत् ॥४॥
वहानां तच्छतं ज्ञेयं सहस्रं तच्चतुष्टयम्
नरो वहसहस्रस्य लक्षं तच्छतमुच्यते ॥५॥
लक्षाणां तच्छतं कोटिः कोटीनां तच्छतं भवेत्
शङ्खः शङ्खशतं पद्मं पद्मानां तच्छतं भवेत् ॥६॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥७॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥८॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥९॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥१०॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥११॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥१२॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥१३॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥१४॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥१५॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥१६॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥१७॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥१८॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥१९॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥२०॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥२१॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥२२॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥२३॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥२४॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥२५॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥२६॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥२७॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥२८॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥२९॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥३०॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥३१॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥३२॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥३३॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥३४॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥३५॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥३६॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥३७॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥३८॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥३९॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥४०॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥४१॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥४२॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥४३॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥४४॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥४५॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥४६॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥४७॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥४८॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥४९॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥५०॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥५१॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥५२॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥५३॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥५४॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥५५॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥५६॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥५७॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥५८॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥५९॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥६०॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥६१॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥६२॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥६३॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥६४॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥६५॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥६६॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥६७॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥६८॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥६९॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥७०॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥७१॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥७२॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥७३॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥७४॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥७५॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥७६॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥७७॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥७८॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥७९॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥८०॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥८१॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥८२॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥८३॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥८४॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥८५॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥८६॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥८७॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥८८॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥८९॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥९०॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥९१॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥९२॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥९३॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥९४॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥९५॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥९६॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥९७॥
खर्वाणां तच्छतं ज्ञेयं निखर्वं तच्छतं भवेत्
निखर्वाणां शतं ज्ञेयं महाकुमुदमुच्यते ॥९८॥
महाकुमुदलक्षं तु कुमुदं तच्छतं भवेत्
कुमुदानां शतं ज्ञेयं पद्मं पद्मशतं भवेत् ॥९९॥
पद्मानां तच्छतं ज्ञेयं महापद्मं बुधैर्बुधैः
महापद्मशतं ज्ञेयं खर्वं खर्वशतं भवेत् ॥१००॥

दीत्यात्फलंतत्खचतुष्कागहोरसमेनकेनाप्यपवर्तितहरनाशोनत्रिघ्नसप्तिसंगुणवेत्र १ अत्रघर्वोदाहरणेयुगितानां
नांस्वयुगछेदानां न्यासः ५२० सज्जाद्यत्रयोगुणः १२५ अधश्चानाज्जहारोत्रिरपवर्तितो ५४० चत्रसिद्धौ ४७५
स्वस्वहारेणछेतेफलंतावदेव १२५ इतिसमाहारः । । । । समहिघातःछेतिछच्यतेघ स्रो
ष्योन्यवर्गोहियुगान्यनिघ्नाः स्वस्वोपरिष्टाच्चतघापरेक्षा स्वाक्षानमुन्मार्ग्यघनस्वरात्रि १ रवंडहृत्यस्यासिहतिः
हिनिघ्नीतखंडवर्जेक्ययुताछेतिर्वा इष्टोनयुग्यात्रि वधःछतिःस्याद्दिष्टस्यवर्गेणसमन्वितोवा २ अत्रा
दिकाः । सखेनवानांचवर्दशीनां बुद्धित्रिहीनस्य ज्ञातत्रयस्यपंचोत्तरस्याण्ययुतस्यवर्गे ज्ञानासिचे
हर्गेविधानमार्यो १ न्यासः ९ १४ २०९ १०००५ । यांयद्योक्तकरणान्याजातावर्गाः ८१ २०९ ८८ २०९
१००१०००२५ अधश्चानवानांखंडे ४५ अनयोरहति द्विघ्नी ४० तद्वर्गोक्षेण ४१ युतानाताभ्यांसव ८१ अधश्चा
चत्रर्दशानांखंडे ४८ सैवछतिः २०९ अधरात्रिः २०१ अयंत्रिघ्नः २०४ दशयुतश्च ३०० अनयोर्घा
तः ८८ २०० त्रिवर्गायुतोजातोवर्गःसएव ८८ २०९ एवंसर्वत्रायंवर्गः । वर्गोमूलकरणाभ्यां । त्यक्त्वाद्विघ
नाक्षतिंद्वियुणयन्मूलंसमंतदंत्यक्तालब्धंछेतिंतदाद्यविघमाल्लब्धिंनिघ्नंस्वमंत्यंपंक्त्यापंक्तिंछतंसमन्यविघ
मात्यक्त्वाप्रवर्गोफलंपंक्त्यातद्वियुणान्यसदितिमुक्तः एकेष्टंलंस्यात्यदम १ मूलंचवर्गोचतघानवानांसर्व
छतानांवसखेछतीनां दक्षक्षदशवर्गोयरानिविद्वद्बुद्धेर्बुद्धिवर्धनायवितत्रजातारन्यासः ४ ५ ८१ २०९ ८८ २०९ १००१०००२५

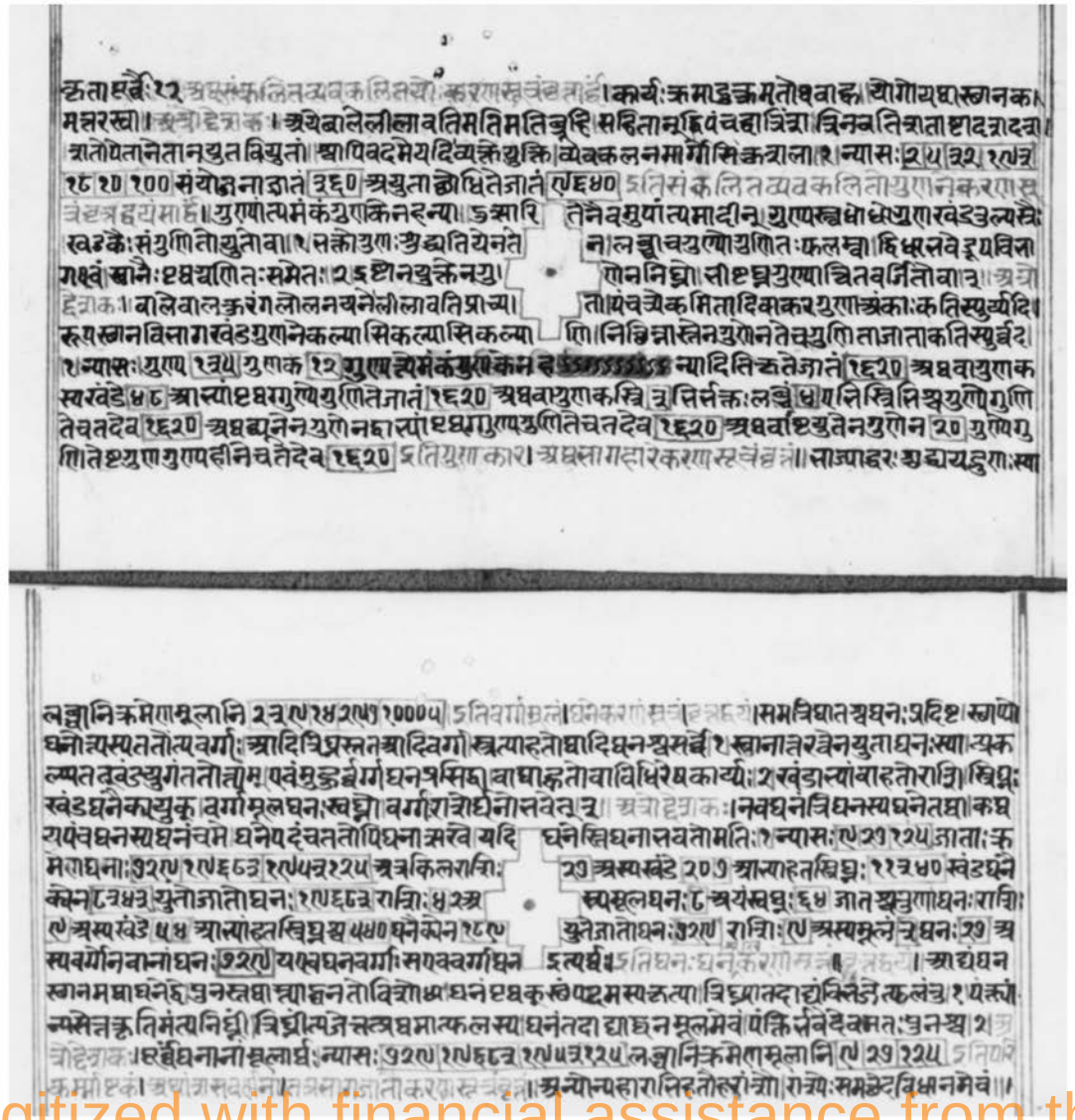

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

मिश्रोहरारूपमयवर्गितान्यां यद्वहरात्तौ सुधियात्रयुग्मे ॥ अत्रोद्देशकः ॥ रूपत्रयंयंचलवस्त्रिभागो योगार्धमेतावच्च दत्तलहारान् त्रिषष्टिभागश्चचतुर्हृतात्रा समच्छिदोमित्रवियोजनार्धं ॥ न्यासः ३ १ ३ ज्ञाताः समच्छेदाः ४५ ३ १५ १ योगेज्ञाते ५३ न्यासः १ ३ १५ सत्रावयवर्गितान्योर्हरास्यां ९ २ संगुणितौ राशी तौ समच्छिदौ २ ७ १२६ १२६ वियोजितेज्ञाते २ १२६ इतिसागज्ञातिप्रलागज्ञानौकरणसूत्रंवृत्तार्धं ॥ लवालवघ्नाश्चहरा हरघ्नाः सागप्रलागेघ्नसमूर्वनंस्यात् ॥ अत्रोद्देशकः ॥ रूपत्रयंयंचलवस्त्रिभागो योगार्धमेतावच्च दत्तलहारान् त्रिषष्टिभागश्चचतुर्हृतात्रा समच्छिदोमित्रवियोजनार्धं ॥ न्यासः ३ १ ३ ज्ञाताः समच्छेदाः ४५ ३ १५ १ योगेज्ञाते ५३ न्यासः १ ३ १५ सत्रावयवर्गितान्योर्हरास्यां ९ २ संगुणितौ राशी तौ समच्छिदौ २ ७ १२६ १२६ वियोजितेज्ञाते २ १२६ इतिसागज्ञातिप्रलागज्ञानौकरणसूत्रंवृत्तार्धं ॥ लवालवघ्नाश्चहरा हरघ्नाः सागप्रलागेघ्नसमूर्वनंस्यात् ॥ अत्रोद्देशकः ॥ रूपत्रयंयंचलवस्त्रिभागो योगार्धमेतावच्च दत्तलहारान् त्रिषष्टिभागश्चचतुर्हृतात्रा समच्छिदोमित्रवियोजनार्धं ॥ न्यासः ३ १ ३ ज्ञाताः समच्छेदाः ४५ ३ १५ १ योगेज्ञाते ५३ न्यासः १ ३ १५ सत्रावयवर्गितान्योर्हरास्यां ९ २ संगुणितौ राशी तौ समच्छिदौ २ ७ १२६ १२६ वियोजितेज्ञाते २ १२६ इतिसागज्ञातिप्रलागज्ञानौकरणसूत्रंवृत्तार्धं ॥ लवालवघ्नाश्चहरा हरघ्नाः सागप्रलागेघ्नसमूर्वनंस्यात् ॥ अत्रोद्देशकः ॥

रूपत्रयंयंचलवस्त्रिभागो योगार्धमेतावच्च दत्तलहारान् त्रिषष्टिभागश्चचतुर्हृतात्रा समच्छिदोमित्रवियोजनार्धं ॥ न्यासः ३ १ ३ ज्ञाताः समच्छेदाः ४५ ३ १५ १ योगेज्ञाते ५३ न्यासः १ ३ १५ सत्रावयवर्गितान्योर्हरास्यां ९ २ संगुणितौ राशी तौ समच्छिदौ २ ७ १२६ १२६ वियोजितेज्ञाते २ १२६ इतिसागज्ञातिप्रलागज्ञानौकरणसूत्रंवृत्तार्धं ॥ लवालवघ्नाश्चहरा हरघ्नाः सागप्रलागेघ्नसमूर्वनंस्यात् ॥ अत्रोद्देशकः ॥

रूपत्रयंयंचलवस्त्रिभागो योगार्धमेतावच्च दत्तलहारान् त्रिषष्टिभागश्चचतुर्हृतात्रा समच्छिदोमित्रवियोजनार्धं ॥ न्यासः ३ १ ३ ज्ञाताः समच्छेदाः ४५ ३ १५ १ योगेज्ञाते ५३ न्यासः १ ३ १५ सत्रावयवर्गितान्योर्हरास्यां ९ २ संगुणितौ राशी तौ समच्छिदौ २ ७ १२६ १२६ वियोजितेज्ञाते २ १२६ इतिसागज्ञातिप्रलागज्ञानौकरणसूत्रंवृत्तार्धं ॥ लवालवघ्नाश्चहरा हरघ्नाः सागप्रलागेघ्नसमूर्वनंस्यात् ॥ अत्रोद्देशकः ॥

रूपत्रयंयंचलवस्त्रिभागो योगार्धमेतावच्च दत्तलहारान् त्रिषष्टिभागश्चचतुर्हृतात्रा समच्छिदोमित्रवियोजनार्धं ॥ न्यासः ३ १ ३ ज्ञाताः समच्छेदाः ४५ ३ १५ १ योगेज्ञाते ५३ न्यासः १ ३ १५ सत्रावयवर्गितान्योर्हरास्यां ९ २ संगुणितौ राशी तौ समच्छिदौ २ ७ १२६ १२६ वियोजितेज्ञाते २ १२६ इतिसागज्ञातिप्रलागज्ञानौकरणसूत्रंवृत्तार्धं ॥ लवालवघ्नाश्चहरा हरघ्नाः सागप्रलागेघ्नसमूर्वनंस्यात् ॥ अत्रोद्देशकः ॥

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

खेनोद्धृतादत्राचकः रकयुणेनिन्नाद्यु क्तश्चिलिश्चयुणितः खहृतश्चिषष्टिः १ न्यासः ० ० ०

तःप्रोक्तवदेवराशी॥ अत्रोद्देशकः॥ राश्योर्यथैक्यं द्वियोगोष्टतक्त्योश्चक्त्योर्यातविवरंभूदितौराशी॥ शीघ्रंगणितकोविद॥१॥ न्यासस्त्रयस्त्रंरूपंत्रयं४००जातोराशी २१२०॥ अथकिंचिद्वर्गकर्मोच्यतेइष्टघ्नइष्टयुतोनितावेकादिहतोविनाजिनेष्टेनएकःस्यादस्यकृतिर्हलितासैकापरोराशिः॥ रूपंद्विगुणंइष्टघ्नंसेष्टंप्रथमोक्तवर्गयोरूपंकृतियुतिवियुतिवधेकेवर्गौस्यातांययोराशी॥२॥ अत्रोद्देशकः॥ राश्योर्यथैक्यंकृतिवियोगयुतीनिरेकेमूलप्रदेप्रवदस्तोममभित्रयत्रक्लिप्तेयंतीवाजगणितेयत्रवोविमूढाःयोहोक्तयद्वगणितंपरिलावयत्तत्र॥ अत्रप्रथमानयनेकल्पितमिष्टं १ अस्यकृतिः १ अष्टघ्नी ४ एषाजाता ५ अस्यैकः १ दलितः १ इष्टेनहतःप्रथमोराशिः १ अस्यकृतिः १ दलिता १ सैका १ अयंपरोराशिः १ एवमेकेनेष्टेनजातोराशी १ ५ द्वितीयप्रकारेणाष्टेष्टेनेष्टयुतोनरूपंसकं १ एतद्दिष्टसहितंजातंप्रथमोराशिः १ द्वितीयोरूपंवरराशी १ १ एवंद्विकेन १ त्रिकेण १ अस्य त्रयेण ११ अष्टघ्नं ८ इष्टस्यवर्गीवर्गीघनश्चतावष्टसंयुतोप्रथमःसैकोराशिस्यातामेवमेकेघवाव्यक्तैः॥ इष्टं १ इष्टस्यवर्गीः १ अष्टघ्नः १ सैकः १ जातःप्रथमराशिः १ इष्टं १ अस्यघनः १ अष्टयुतोजातोद्वितीयोराशिः १ एवंवरराशी १ १ अनेकेनेष्टेन १ द्विकेन १ त्रिकेण १ एवंसर्वेऽपिप्रकारेष्टवशादनंत्याएतीसूत्रोपमेवीजंदृष्टमित्यवलासतेनास्त्रियूढमूढानांनेवबोद्धव्यमेकधा॥ अस्तित्रेराशिकंयाटीबीजंचविमलामतिः किमद्भुतंसुबुद्धीनामतोमदार्घमुच्यते॥३॥ इतिवर्गकर्म॥ मूलजातौकर

णमस्वेष्टहतंहृतं॥ गुणघ्नमूलोनयुतस्वराशेरिष्टाप्तयुक्तस्यगुणेष्टहत्या मूलंगुणाढ्येनयुतंविहीनंवर्गीकृतंप्रष्टुरभीष्टराशिः॥१॥ यदीलवैश्चोनयुतःसराशिरेकेनगोयुतनक्तंहतंतद्यमूलगुणंचतस्मात्साध्यंसतःप्रोक्तवदेवराशिः॥२॥ योराशिःस्वमूलेनकेनचिद्गुणितेनऊनोदृष्टःतस्यमूलगुणाढ्येनत्यायुक्तस्ययत्यदेतद्गुणाढ्येनयुक्तंकार्यंयदिमूलोनोदृष्टोराशिःयदिगुणघ्नेनमूलयुनोदृष्टस्तहीनेकार्यातस्यवर्गराशिःस्यात्॥ पूर्वानदृष्टावदुदाहरणं॥ बालेमरालकुलमूलदलानिसप्ततीरेविलासमतरन्मिथुनान्यपश्यं॥ कादंबकेलिकलकलहमयुग्मशेषंजलेवदमरालकुलप्रमाणं॥१॥ न्यासः १ इष्टयं २ इष्टस्ययुणाढ्येनेत्यादियुक्तस्य ४ मूलं ७ गुणाढ्येन ३ युतागुणितेजातंहंसकुलमानं १६ मूलयुतेष्टहतादरणं॥ स्वयंदर्न्वत्रियुक्तंस्याद्वास्त्रिघ्नंताभिरंकैर्जातंहारस्त्रांकंविहृंकःसराशिश्चिगद्यतां॥ न्यासस्त्रयं १ गोण इष्टयं १ अस्य प्रकारेणजातोराशिः १६॥ उदाहरणं॥ यांतंहंसकुलस्यमूलदशकंमेघागमेमानसंप्रोड्डीयस्वलयद्विनीवनमगादष्टोत्तरंकोसमैः॥ बालेबालमृणालशालिनिलकेलिक्रियालालसेदृष्टंहंसयुगत्रयंचसकलंब्रूह्यस्यसंख्यांवदं॥१॥ न्यासः १ मूलगुणं १० इष्टयं २ इष्टयदालवैश्चोनयुक्तइति॥ त्रैकेनसगोनमूलंदृष्टयंजातं मूलगुणं ८ इष्टयं ४ आत्मागुणाढ्य मूलस्थेत्यादिनाजातंहंसकुलमानं १४॥ उदाहरणं॥ यार्द्धःकर्णविधायमार्गणगणंकुर्वन्नरण्येसदेत्यस्याहेर्ननिवार्यतत्त्वगुणमूलेश्वत्तिर्द्दियान्त्र्यलंबष्ठिरथ्युनिखिनिरपिद्वंद्वंकार्मुकंविच्छेदास्त्रिशरःशरेणकतितंयानमुनिःसंदधे

न्यासः नाग ३ मूलयुणं ध इष्ट्य १० यदालवे स्त्रीनयुतइत्यादिनाद्यंबाणमानं १००। उदाहरणं। अलिकुल
दलमूलेमालतीयातमष्टौनिखिलनवमत्तागाश्चालिनीसंगमेकं निशियरिमललुब्धंद्वयमथोनिरुद्धं प्रतिरण
तिरणेतेषट्कसंख्यालि संख्यां। अत्रकिलराशिनवांत्याष्टकरहितपंचमूलंचराशेः त्र्यंशरूपंद्वयंइष्टंत्रयोनमू
लंइष्टंचाधिकंतिरात्रयंइमंस्तवतीति न्यासः ३ मू ३ नाग ८ इष्ट्य १ रात्रयोरात्रयंइमंस्यादिति न्यासः अंतः
प्राग्वद्यंराशिदलं ३६ एतद्द्वियुणमलिकुलमानं ७२ उदाहरणं। योराशिरष्टादशनिःस्वलेराशित्रि
भागेनसमन्वितश्चजातंत्रयंतद्वादशकंतमामुनानी हियाद्यापट्टतास्तितेचतत्र्यंन्यासः लब्धं ३ मूल १६
इष्ट्य १२०० अत्रएकेनत्रागयुतेनमूलयुणंइष्टंच नकंप्राग्वज्जातोराशिः ५७६। अथत्रैराशिककर
मस्त्रं। प्रमाणमिच्छासमानजातीआद्यंतेयोन्यासः फलमन्यजातिमध्येतद्विहीनंतमाद्य इष्ट्यादिहा
फलंव्यस्तविधिछिलोमे। अत्रोद्देशकः। ऊनकमष्ट सदलंयलद्वयंनिष्कमष्टमलवैस्त्रिभिर्युतंद्विप्राप्यतेस
यदिमवलिप्यरूपैर्निष्कनवकेनतक्रियत्। न्यासः ३ ५ ९ लब्धं निष्कंकंमयलानि ५२ कथं। उदा
हरणं। पंचकृष्टकपूरयलत्रिंशच्चैत्यंतेनिष्कचतुष्कयुक्तं तांतंतदादाहतानिःसयदेयलैःकिमाचक्ष्व
मखेविचिंत्य। न्यासः ६२ १०४ ४५ लब्धं निष्काः २० द्रम्माः ३ वराटकाः २१ नागाश्च १। उदाहरणं। द्रम्मद्वय
नसाष्टेनाद्यालितंतुलस्वारिकालत्याचेत्यणसप्तत्यातर्किंसयदिकथ्यतां। अत्रप्रमाणस्यनात्यंतगु

रुतंतस्यन्यासः ३२ ५ ३० लब्धाश्वारो २ द्रम्मा १ आढक १ प्रस्थे २। इतित्रैराशिकं। अथव्यस्तत्रैराशिकंतद्यथा
। जीवानांवयसोमोल्यंतौल्यंवर्षस्यहेमनागहारेचराशीनांव्यस्तंत्रैराशिकंलेखा। इष्टाइष्टोफलेज्ञातोज्ञा
सेइच्छिश्चनायंतव्यस्तंत्रैराशिकंतत्रेत्यंगणितकोविदः। उदाहरणं। प्राप्तोतिचेत्रोग्रावत्रयरास्त्रिंशतिवस्त्र
राकिंद्विद्वहोनिष्कचतुष्कमुरूप्राप्तोतिधःइष्टवस्तदाकिं। न्यासः वर्ष १६ टंका ३२ वर्ष २० लब्धं निष्का ३५
नागाश्च ३ इष्टनस्यलब्धोनिष्कः १ नागाश्च १ इत्यंव र्णसुवर्णंचेद्रव्यंकमवाप्यतेनिष्केनतिद्यवर्णंतदा
वदक्रियन्मितेः न्यासः १० २५० लब्धं ३। मासेनमानेनराज्ञोमस्यस्य
मापितेयदिमानंतज्जातंतदायंचाढकेनकिं। न्यासः १ २०० ५ लब्धं १४०। इतिव्यस्तत्रैराशिक
कं। अथैकंषष्टिसंख्यनवैकादशादाकरणसूत्रं। एकं
संविधायद्विरात्रिजेद्वेधस्तत्यराशिवधलब्धजितेफ
स्या इष्टगतेनवहतिकिंवदस्वेज्ञानां कालंतद्वाकद्वयं मूलकलान्तरास्यां मूलघनंगणाककालफलेविदित्वा
। न्यासः १ ३३ ३ लब्धं कलान्तरं ५ कालज्ञानार्थंन्यासः १ ३३ ३ लब्धं कलां १२ मूलार्थंन्यासः १ २०० ५ १३ ५ लब्धमू
ले १६ । सर्व्वत्रमासेनगतस्यचेष्टया कलान्तरं ५ समंचमासाः मासेस्त्रिनिःपंच लवा
धिकेस्फुटमाहदिवसैः फलमुच्यतांकिं। न्यासः १ १५ ५ लब्धं कलान्तरं ३५ ५ । इतिचंद्रराशिकं। अथरविराशिकं

दाहरणं॥ विस्तारत्रिकराकराष्टकमितादैर्घ्यविचित्रात्मचे इष्टैरुक्तपदस्त्रयप्रविकात्रयष्टैलसत्नेत्रातं
दैर्घ्येसार्द्धकरत्रयापरपटीहस्तार्द्धविस्तारिणी॥ तादृङ्निर्लसतेद्रुतंवद वणिग्मार्गाणि ज्यकंवेत्सि चेत् १ न्यासः ३ १
लङ्केरमाः १४ ९ ९ ९ काकिनी १ बराटका ६ नागाश्च ३॥ इतिसमत्रराशिकं॥ अथनवराशिकेउदाह ८ १
रणं॥ पिंडेयेर्कमितांगुलाःकिलचतुर्द्वंर्ग्रीयुलाविस्तृतो पदादीर्घतयाचतुर्दृङ्नाकरास्त्रिशल्लसंतेत्रातं एतावि ६ ३
स्तृतिदैर्घ्यपिंडमितयोर्मानैश्चतुर्द्वेजिता॥ यदात्रेवदमे चतुर्दृङ्न्यासस्त्रेमूलंलसत्रेकियत १ न्यासः १२ ८ लङ्केनि १६ १२
क्काः १६ ३॥ इतिनवराशिकं॥ अथबर्दिनराशिके उदाहरणं॥ यदायेप्रघमोदितप्रमितयो १४ १० गव्यूति
मात्रेस्थिता स्तेषामानयनायवेत्सकटिनांदम्माष्टकं साटकं त्रयेनेयतदनंतरंनिगदितामा २० १४ नैश्चतु
र्द्वर्जिता स्तेषांकासवतीतिसाटकमितिर्ब्रूहिद्रुतंद्वेव दानन्यासः १३ ८ लङ्गलाटकंद्रम ८ इत्येकादशा
राशिकं॥ अथसांडप्रतिसांडकरणसूत्रं॥ तद्यथा सांडप्रतिसांड॥ १४ १० केचविधिर्द्वियर्थ्यस्मृहरांशमोल्य
उदाहरणं॥ द्रम्मेणलभ्यतेऽहासूत्रातत्रयंचेत्रिंशत्यणेनविपणेवरदाडि २० १४ माणि॥ त्र्यैर्द्वदाशुदत्तासिःकति
दाडिमानि लङ्कान्यानितद्विनिमयेननवंतिमित्रान्यासः १६ १ ल ८ ० ङ्कानिदाडिमाणि १६॥ इतिसांडप्र
तिसांडकं॥ अथमिश्रकव्यवहारकरणसूत्रं॥ प्रमाण २०० ३० कालेनहतंप्रमाणं विमिश्रकालेनहतंफलंवा
स्वयोगलवैश्चघ्नंस्वैस्वैतेमिश्राहतेमूलकलान्तरेरस्तः २ याहृष्टकर्मीख्यविधेस्मृलंमिश्राच्युतंतद्वकलान्तरंस्यात् २

अत्रोद्देशकः। यंचकेनद्रुतेनोर्वी मूलंस्वसकलान्तरं सहस्रंचेत्पघकृत्तत्र वदमूलकालान्तरे १ न्यासः १ १०० ५ १० मिश्र
घनं १००० उक्तप्रकारेणजोतेमूलकलान्तरे ६२५ ३७५ अथवाऽष्टकर्मणातद्यघाकल्पितरूपमिष्टं उद्देशकाला
पवद्विष्टराशिरित्यादियंचराशिकेनकरणेनरूपस्यवर्षैककलान्तरं ३ एतद्युतंरूपेण ६ हृष्टं १००० रूपयुगसक्तंजा
तंमूलघनं ६२५ एतन्मिश्रच्युतंकलान्तरे ३७५ करणसूत्रं॥ अथप्रमाणगुणितास्वकाला व्यतीतकालघ्नफलाद्ध
तास्तेस्वयोगलक्ताश्चविमिश्रनिघ्नाः प्रयुक्तखंडानिष्ट घघ्नवंति २। अथोद्देशकः। यत्रंचकत्रिकवङ्कतेन
दत्तंखंडैस्त्रिभिर्गुणकनिष्कजातंषड्नंमासेषुसप्तदश पंचसुचल्पमासं खंडत्रयेणिष्फलंक्वदत्तंब्रूहिमेसखे १
न्यासः १ ३१० १ ५ मिश्रघने ९४ यथाक्रमेण लङ्कानिखंडानि २४ २० ४२ करणसूत्रं॥ मासफलै
यद्यधि ५ ० ३ ० ५ ० कंकनिष्ठरात्रेस्वधिकरा त्रिफलान् मासफलान्तरसक्तंराशिद्वयान्तरंकाला २
अत्रोद्देशकः। यंचत्रितेनदत्तंरूपत्रातंद्विकत्रितेनदत्त द्वे मूलेफलगेयुत्रोः समतास्यात्केनकालेन १ न्यासः
१ ० १ ० १०० २०० १०० २०० लङ्केकालमाने ३ समघने ६०० मूलघने २०० कालान्तरे ३०० करणसूत्रं॥ प्रद्येकमिश्रहता
५ ० २ ० विलक्ता प्रक्षेप १ योगेनहृद्धकृफलानि॥ अत्रोद्देशकः। यंचाद्यादेकसहितागणकाष्टषष्टिः पं
चोनितानवतिरादिघनानियेषां प्राप्ता विमिश्रितघनेस्त्रिशतीत्रिसंख्ये द्वौन्यतो वदविज्ञ्यघनानितेषां १ न्या
सः ५१ ६८ ८५ मिश्रघने ३०० ज्ञातानिघनानि ७५ १०० १२५ एतान्यादिघनेरूनानिलाभः २४ ३२ ४० अथवा

मिश्रघनश्रेढिघनेक्योनंसर्वलासः ९६ अस्मिन्प्रक्षेपयुतिते प्रक्षेपयोगेनसक्केलासः करणसूत्रे॥ सजेछिदो
रेरघतैर्विमिश्रैरूनंसजेत्क्यान्यरहर्तिकालः १॥ अत्रोद्देशकः॥ यैर्निर्स्किरादिनदिनाद्दृतीयषष्टेः संहरयंति
हिषष्ठकूष्मगेवमुक्ताः वार्धीयदायुर्गयदेवमत्रेविमुक्ता स्तेकेनवासैरलवेनतदावदास्यु २ न्यासः १११ ल ३ः
प्ररणकालोदिनांशाः १/३॥ करणसूत्रं॥ एणैः स्वमूल्यानिसजेत्रसागे हृत्वातदेक्येनसजेद्रतानिसागे आमिश्रणा
घनेनसङ्घा मूल्यानियुणानियघाकूर्मस्यु ३॥ अत्रोद्देशकः॥ साद्रैतडुलमानकत्रयमहोरममणामानाष्ट
कंमुक्तानांत्रयदित्रयोदशमितावैणिक्कानिनी॥ आदायार्ध्यंयतंडुलांत्रयुगलंमुक्तैकलागाद्विक्रिप्रे
क्रिप्रच्छनोवृत्तेमहिषद्वासाद्यैर्यतोयातिमाथान्या स: ३ म्मा १ तंडुल १ मुक्ता ८ तंत्रा ३ मुक्ता १ स्वमूल्ये
स्वलागयुणितंयणांशकेजाते ५/१ अनयोर्योगे ३५/१ नपतेगव ५/१ लागोत्र ३१ मिश्रघनेनसंगुण
नेनसक्केजातेतंडुल मुद्गमूल्ये १/३२ तघातंडुलमु द्गमनलागाश्च ५/१ ३/२५ अत्रतंडुलमूल्येकाकिनी १०
वराटका १३ वराटकालागाश्च १/३ उदाहरणार्थं कपूरस्यपरस्यनिष्कयुगलेनैकंयलंप्राघ्यतेवैद्यपांनंदनचंदना
स्यचयलंरम्याष्टलागेनचेत् अष्टांशेनतदायुरोयलदलंनिष्कनमेदेहितं लागैरकंकखेऽश्वाष्टकमितैर्यंचि
कीर्षायहं १ न्यासः लाग लागलाग मिश्रघनंपणानिस्वलागरूपानिकपूरादीनांमूल्यानि ३२ ३२ एतेषांयोगः ६६
फलमिश्रयुणो ५/१ ल १ १६ ८ ४ २ १ निष्कनिकपूरादीनांमूल्यानि ५/१ ६४ ३२ १६ ८ ४ २ १ रत्नजातीकरणसूत्रे रत्नघ्रदाना

८

निंतरत्नशोधे रिष्टहृतेस्युर्वलुमूल्यसंख्याः शोधेहृतेशोधवधेष्टषष्ठकूस्तैरसिन्नमूल्यान्यघवानवति १ अत्रोद्देशकः
माणिक्याष्टकमिंद्रनीलदशकंमुक्ताफलानांशतं सद्वज्राणिचपंचरत्नवणिजांयेषांचत्रुणीघनेसंगत्रिहवज्रो
नतेविंशघनाद्दृढैकमेकंमिश्रो जातास्तुल्यघनाः षष्ठमदसंख्येतद्रत्नमूल्यानिमे १ न्यासः ८ १० २०० ५ अत्रनर
युणितदानेन ४ रत्नसंख्यास्तनिताङ्कमेणशोधाणि ४ ६ ९६ १ एतेरिष्टराशोहृतेरत्नमूल्यानिस्युरितिनियम
घाकर्षेविदिष्टकल्पनेसिद्धानि अत्रेष्टंतघास्युधिया॥ कल्पितेयघानिसिद्धानिकल्पितं ९६ अतोजातानिमूल्या
नि २४ १६ १ ९६ समघनाजाताः २५६ अथवाशोधाणां वधेषष्ठकूशोधेनकेअथवाशोधाणांवधेषष्ठकूशोधेन
केजातानूसिद्धानिमूल्यानि ५१६ २८४ २४ २३०४ एषांमिवएतेरम्याःतेसाध्येते॥ अथसुवर्णगणितकू
रणसूत्रं॥ सुवर्णवर्णाहतियोगराशौ॥ स्वर्णक्यिकृक्ते॥ कनकेक्यवर्णाःवर्णानवेछोधितेहेमनकेवर्णाहतेशो
धितेहेमसंख्या १॥ अत्रोद्देशकः॥ विश्वार्कचंद्रैस्त्रयवर्णा सुवर्णमारुवादिग्वेदलोचनयुगप्रमिताःक्रमेणआवन्तिते
षुवदंतेषुसुवर्णवर्णास्तूर्णंसुवर्णगणितज्ञवणिग्वदेवः १ तेशोधितेयदिविचार्तिरेवमारुवास्युः खेऽश्वाःविणवर्णमि
तिस्तदाकाचेछोधितेनवतिखेऽश्ववर्णाःखेभ तेक्रियातिःकतितदाभुनवन्निमाषाः २ न्यासः १३ १२ ११० आवर्तितेना
तोवर्णाः १२ माषाश्च २० एतेविशोधिताः सन्तश्चेत्खेऽश्वामाषानवन्नितदावर्णाः १५ यदिसएवारुवेऽश्वामाषान्कोनव
तिंयंचदश्वामाषास्युः॥ करणसूत्रं॥ स्वर्णक्यनिघ्नद्युतिजातवर्णा सुवर्णतद्वर्णवधेकहीनान् अज्ञानवर्णाग्निज

संख्यायाः प्रमाणज्ञातवर्णस्यैवेत्यप्रमाणं २। अत्रोद्देशकः। दशेष्टावर्णावमुनेत्रमाभ्यां अज्ञातवर्णस्यषडेतदैक्यं ना
तेयुतीद्वाद्यकं सुवर्णं प्रज्ञातवर्णस्यवदप्रमाणं १ न्यासः १० १ १११० युतिर्ज्ञातवर्णः १३ लब्धं प्रज्ञातवर्णमानं १५।
तोत्यन्तानामैक्यसूत्रं। स्वल्पैक्यानि घोयुतिर्ज्ञातवर्णः स्वर्णं घ्नवर्णं क्वचिदिष्टैरूनमिष्टवर्णविहीनं योगवर्णं विश्लेष्य
लब्धविहीनमिष्टं स्यात् १। उदाहरणं। दशाष्टवर्णयोश्चतुर्मानयोः किंचित्तद्घात्स्वोद्धाकस्यतेषां ज्ञातंयुतीद्वाद्यकं सुवर्णं
कतीह तेषोऽन्यवर्णमाद्यः १ न्यासः १० १४ १६ आद्यवर्णं तेज्ञातोवर्णः १३ लब्धमाद्यमानं १ करणसूत्रं। साध्यैनो
नानल्पवर्णौविधेयः साध्योवर्णः स्वल्पवर्णोनितरूपः सुरूपोधिकेस्वर्णमानेस्यातांस्वल्पानल्पयोर्वर्णयोरैक्यं। उदाहरणं। हाटकयुटिकेस्वोऽन्यदन्यावर्णौतद्युतीसरूपेज्ञातंद्वादशावर्णस्वर्णं बृहत्योः स्वर्णयोर्मानेऽन्यः १६ १० साध्यवर्णः १३ लब्धं सुवर्णमानं १६ १४ १० अघद्वात्सांहतः १६ १८ अर्द्धयुतिर्तेवा १६ १२
एवंबहुष्वपि। करणसूत्रश्लोकत्रयं। एकाद्येकोत्तरश्रेढीव्यस्तानाद्यानुक्रमस्थितिः। यरः सर्वैक्यमंयुग्यः स्तत्यस्तेनतेनघ १ एकद्व्यादिस्त्रिदासप्तदिसाक्षरणंस्मृतंछंदश्चित्यन्तरेछंदसुयोगोस्यतद्विदाम्र २ सुषावदनेनादोदोरवडमेरौचश्चित्यकेवेदकरमनेदीयोतन्नाकंविस्थितेर्न्यायात्न ३। तत्रतावच्छंदश्चित्यन्तरेकिंचिद्वदाहरणं। प्रस्तारमित्रगायत्र्याः स्युःपादव्यक्तयः कति एकादियुरवश्चाद्यमुक्तिकत्युच्यतांष्टक् १ इहहिषड्डरोगायत्रीचरणः अतः षडंता नामैकाद्येकोत्तरश्रेढीव्यस्तानाक्रमस्थितिर्नाम न्यासः ६ ५ ४ ३ २ १ यद्घोक्तकरणेनलब्धा एकाद्यियुरवोव्यक्तयः

६ द्वियुरवः १५ त्रियुरवः २५ चतुर्युरवः १५ पंचयुरवः ६ षड्युरवः १ एकः सर्वलघुः १ एवमासामेकैकयादव्यक्तिरिति ३ ४
एवंचतश्चरणाक्षरसंख्याकानूद्यघोक्तं विन्यस्यैकाद्ियुरुनेदानानीयतेषामेकंसैकं लघ्वागायत्र्यक्षरव्यक्तिसंख्या १६ ३२ १२ ६ एवमुक्तावुक्तिप्रत्यर्थंतच्छंदोव्यक्तिमितिज्ञातुं। नित्यउदाहरणं। एकद्व्यादिमुखावहनिमितिमदोबृहिमेमित्रमित्तेहर्षसंयेष्टसंख्यक्षरविरचितेश्लक्ष्णवाक्ये विज्ञाते एकद्व्यादियुक्तीनामक्षरकडकषाणां सैकद्वारं तिकैरकस्मिन्षड्भेसंयुगंणकतिवद्व्यंजनेव्यक्ति सेदः १ न्यासः ८ १ ६ ५ ४ ३ २ १ लब्धमेवमेवमष्टसूक्षेत्रयंत्रेसुखावहनेनेदः २ ५ ५ अघद्विहीनोद्वारेण ६ २० १५ ६ १ न्यासः ६ ५ ४ ३ २ १ लब्धव्यंजनंसंख्यादिरसंयोगेन ६ ४ इतिमिश्रकव्यवहारः। अथ अर्द्धव्यवहारकरणसूत्रम्। सैकपदघ्नपदार्द्धमेकाद्यकयुतिः किलसंकलितासंख्या साद्वियुतेन पदेनविनिघ्न्यास्त्रिहृतासैकलितैक्यं १। उदाहरणं। एकादिनानवान्नानां षष्ठ्यंकसंकलितानि मे। तेषांसंकलितैक्यानि प्रब्रूह्यंगणकोत्तम १ न्यासः १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ लब्धानि तेषांसंकलितानि १ ३ ६ १० १५ २१ २८ ३६ ४५ एषांमेकानि १ ४ १० २० ३५ ५६ ८४ १२० १६५ करणसूत्रं। द्विघ्नपदंक्युतंत्रिवितक्तं संकलितेनहतंतद्धतियोगः संकलितस्यकृतेः समभेकाद्यंकघनैक्यमुदाहृतमाद्यैः १ उदाहरणं। तेषामेववयेषांकघनैक्यंचषष्ठघ्नयुतम् इतिसंकलनामार्यैरुक्तालायदितेमतिः १ न्यासः १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ लब्धमेषांवयेषांकघनैक्यं च १६ ५ १ २ ५ १ ६ ५ १ करणसूत्रं। वेकपदघ्नचयोमुखयुक्तः स्यादेत्यघनंमुखगदलितंतत् म

धाघनंयदंसंगुणितंयात्सर्वघनंगणितंचङ्क्रं २ ॥उदाहरणं॥ आदौदिनेदमंचउत्तरंयंयोदत्ताद्द्वितीयेर्थेचदिनं
नंप्रदत्तंदाउंसरंवेयच्चयेनयद्दंदमाचदिनाक्रतितेनदत्ता १ न्यासः आदि ७ उत्तर ५ गच्छ १५ अत्रा
दिघनं ७ मध्यघन ३५० अंत्यघनं १७५ सर्वघनं ५८५ ॥उदाहरणं॥ आदिः सप्तचयः पंचगच्छोष्टोयत्रतत्रम
मध्यान्नघनंमेब्रूयाके वदसर्वघनंचकिं २ न्यासः आदि ७ चय ५ गच्छ ८ सर्वघनं १०६ अत्रसमदिन
नगच्छेमध्यदिनात्पावात्यागपरदिनघनंयोर्य्यागा ईमध्यदिनंलब्धिमर्हतीत्येवंप्रतीतिन्युत्पाद्या ॥
करणसूत्रं गच्छक्रतेगुणितेवदनस्याद्येकपदा घचयाईविहीने ॥उदाहरणं॥ यंचाधिकंचातंश्रेढी
फलंसप्तपदंकिलैचयंचयंविद्धोवदनंवद नंदना १ न्यासः आदि ० उत्तर ३ गच्छ ७ गा
णितं १०५ लब्धमादि ६ करणसूत्रं गच्छक्रतंघ नमादिविहीनंयेकपदार्द्धक्रतंचचयः स्यात्
उदाहरणं॥ प्रथममगमदध्वजोजनेयोजनेचास्तद नुन्नुकयासोद्रियातोध्वद्या ॥अस्किरिहरणा
र्थंयोजनानामवीत्यारिवनगरमवासःसप्तरात्रेणधीमान् १ न्यासः आदि २ उत्तर ० गच्छ ७ गणितं ८०
लब्धमुत्तर ३ करणसूत्रं॥ अंत्यफलाऽत्तरलोचनघ्नाद्यदाईवक्त्रात्तरवर्गयुक्तात् मूलंमुखोनंचयसंव
ऽयुक्तं चयोद्धृतंगच्छमुदाहरंति १ ॥उदाहरणं॥ रूपत्रयंयःप्रथमेदिनेदद्या दात्तप्रवृद्धोद्वितीयेचयेनतेनत्रातत्र
यंषष्टधिकंदिनेस्मादत्तंकियद्भिर्दिवसैर्द्वदासु १ न्यासः आदि ३ उत्तर २ गच्छ ० गणित ३६० लब्धगच्छ १०

करणसूत्रं॥ सार्द्धार्य्या॥ विषमेगच्छेयंकेयुणकस्यायःसमेर्द्धितेवज्रगच्छक्रयात्तमस्याद्यस्तंयुणवर्जनं
फलयुत्तत १ यंकंयेकयुणाक्रतमादियुणंस्याद्यघोत्तरंगणितं २ ॥उदाहरणं॥ पूर्ववराटकयुगंये
नद्वियुणोत्तरंप्रतिज्ञातं प्रत्यहमर्द्धिजनायस्मा सेनिष्कानुददातिकतिर १ न्यासः आदि २ युण २ गच्छ १०
लब्धंनिष्कानांलक्षमेकं चत्वारिंशत्सहस्राण्यष्टौशतानि सप्तपंचाशत् १०४८५७ इमाः ०४ यराः ०४
काकिण्यः २ वराटकाः ६ ॥उदाहरणं॥ आदिर्द यंसस्वर्द्धिः प्रत्यहंत्रियुणोत्तरा गच्छः सप्तदिनंयत्र
गणितंतत्रकिंवद १ न्यासः आदि २ उत्तरयुण ३ गच्छ ७ लब्धगणितं २१८६ ॥करणसूत्रं॥ पादा
हरमितगच्छे गुणवर्गंफलंचयेद्विगुणसमा वृत्तानांसंख्या तद्वर्गो वर्गोश्च १ स्वस्वय
दोनोस्यातामर्द्धसमानांचविषमाणां २ ॥उदा हरणं॥ समानमर्द्धतुल्यानां विषमाणांदशक
दशकवृत्तानांवदमेसंख्यां मनुदृष्टछंदसिदृते १ न्यासः उत्तरद्वियुणः गच्छ ८ लब्धसमानांसं
ख्या २५६ तद्घाईसमानां ६५२८० विषमाणांच ४२८७०१२६० ॥इतिश्रेढीव्यवहारः॥ अथक्षेत्रव्यव
हारकरणसूत्रं॥ इष्टाहतार्य्यास्यात्तस्यांदिग्भातरोक्रः॥ अंसेचउत्तरेवासाकोटिःकर्णेतातदेः १
तत्कृत्यार्य्यागयदंककर्णौदोःकर्णवर्गद्विवरात् मूलंकोटिःकोटिकृतेस्तरात्यदंबाक्रः २ राश्यो
रात्मखर्द्वेण द्विघ्नेघातेयुतेतयोः वर्गयोगोत्मवेदेवतयोर्योगात्मराहतिः ३ वर्गोत्तरंनवेदेवं ज्ञेयंसर्वत्र

धामतोधः॥उदाहरणे॥कोटिश्चतुष्टयंयत्रदोस्त्रयंतत्रकाकृतिः कोटिदोर्कर्णतःकोटि कृतिर्न्यूनाच्चतु
जेवदेन्यासः॥ चुजको द्यौर्द्वयंयो ३५ प्रकारान्तरेणापि चुजको द्यौर्द्वतोद्विघ्नः २४ अत्रस्वर्गो
णनेन २५ युतोवा चुजको द्यौर्द्वयंयोगः ५५ अस्मान्मूलकर्मः यकोटिदोर्कर्णतःकृतिन्यासः॥
चुजकर्णयोर्द्वयंतरं १६ प्रकारान्तरेणापि चुजकर्णयोर्योगः ८ तयोरंतरेणानेन २८ तोवाजा
तकर्णचुजयोर्द्वयंतरं १६ अस्मान्मूलकोटिः४ कोटिकृतिर्न्यूनाच्चुजवदेतिन्यासः॥ एकप्रका
रेणजातोचुजः ३ इदंचास्यदर्शने ४ ५ ३ उदाह रणे। साद्वित्रयमि ४ ५ तोवाङ्कर्यंत्रकोटि
श्चतावती तत्रकर्णप्रमाणंकिं ग ३ णक ब्रूहिमेदुतं १न्या ३ स: २ ० चुजको
द्यौर्द्वयंयोगः ३३६ अस्यमूलासावाकरणीग १ ४ तएवायंकर्णः अस्यासन्नमूलं ३ २ टंनवेत्
सुपाय:वर्गेणमहतश्चेन्नवधाछेदांत्रयोर्हतात् एदंगुणएदंचुल्लछिन्नकंनिक
ऽयंकर्णीकरणी १६७ अस्यछेदांत्रयाघातः १३५२ अयमयुतघ्नः १३५२०००० अस्यासन्नमूलं ३६७१ उदे
गुणमूलेनछेदयुगेन ८०० लब्धंलब्धमासन्नपदं ५ ५११ अयंकर्णः क्षेत्रदर्शने ४ ५११ ८०० एवंसर्वत्र॥
करणसूत्रं॥इष्टोनुनोस्माद्विगुणेष्टनिघ्नो द्विछ ८०० स्यक्तयेकवियुक्तयो १२ ४ नैकोटिः १६
कूसेष्टगुणश्चुजोनाकर्णो नवेत्र्यस्रमिदंत्रजात्यं १ इष्टोचुजस्तत्कृतिरिष्टस ४ क्तोद्विस्ता॥

पितेष्टन्यूनाद्विताच्चतोकोटिकर्णावितिकोदितोघा बाह्यकृतावाकरणीगतिस्तः २॥उदाहरणं॥चुजन्हाद
शकयोर्योकोटिकर्णावनेकधाप्रकारान्यंवद्विप्रतीतावाकरणीगतो १ न्यासः चुजः १२ इष्ट २ अनेनद्विघ्नो
नन ४ युणितोचुजः ४८ इष्टहत्या ४ यंकोनयात्रलब्धः लब्धंकोटिः १६ ऽयंकोटिरिष्टगुणत्र २ चुजोनाजातः क
र्णः २० क्षेत्रदर्शने १६ २० २ विकेनेष्टनवाकोटिः ९ कर्णः १५ यंचकेनवाकोटिः ५ कर्णः १३ इत्यादि स्पष्ट
मद्वितियप्रकारः॥ इष्टाचुजः १२ अस्य १२ कृतिः १४४ द्विकेनेष्टनलब्धंलब्धं७२ इष्टोनन्यूतमद्विताजा
तोकोटिकर्णौ कोटिः ३५ कर्णः ३७ दर्शने ३५ ३७ च १२ ष्टयेनवाकोटिः १६ कर्णः २० ष्ठेनवाकोटिः ९ क
र्णः १५। करणसूत्रे। इष्टनिघ्नाद्विगु १२ णाच्चकर्णा दिष्टस्यकृत्येकयुजायदाघं कोटिर्नवे
त्साष्टषड्गिष्टनिघ्नी। तत्कर्णोयोरन्तमत्रबाह्यः १ उदा हरणे। यंवाग्नीतिमितेकर्णौ योर्यावत्करणीगतौ स्यातां
कोटिचुजौतौतावदेकोविदस्सत्वरं १ न्यासः कर्णः ८५ अयंद्विगुणः १७० द्विकेनेष्टनष्टोजातः ३४० इष्टहत्या
४ सैकया ५ नक्कीजाताकोटिः ६८ ऽयमिष्टगुणः १३६ कर्णोनिताकर्णीजातोचुजः ५१ दर्शने ८५ ८४ चत्रेष्टेनेष्ट
नवाकोटिः ४० चुजः ७५। अन्यत्करणसूत्रं। इष्टवर्गेणसैकेन द्विघ्नःकर्णाघ्न हृतःफलो ४१ न अवणःको
टिः फलमियुणंचुजः १ सएवकिलकर्णः ८५ अस्यद्विकेनेष्टनजातोकोटिश्चुजो ५१ ६८ चत्रेष्टेनवा ७५ ४० अत्र
दाकोद्यौर्न्नमेतदोवकेकलेनसरूपलेद:॥करणसूत्रं। इष्टयोरन्तहिघ्नी कोटिश्चजात्तरंचुजः क्षतियोग

स्तयोरेव कर्णाकरणीगतः २॥ उदाहरणं॥ यैर्यैस्त्रिभिर्मूलवेद्भातं कोटिदोःश्रवणैः सखे त्रीणि विदितानि तां वृद्धिं विचक्षण १ अत्रेष्टे १२ आद्यां कोटिं भुजकर्णौ ५ ३ य अधवेष्टे २ अत्र आद्यां वा १२ ५ १३ अथवेष्टे १६ १२ २० एवमनेकधा॥ कर्णकोटियुतान्यूनेष्वज्ञातेष्टघ्नकरणीघ्नमूत्रे॥ वंशाग्रमूलान्तरसूमिवर्गो वेद्यो हतस्तेन इष्टघ्नयुतोनो वंशोनतद्दिसवतः क्रमेण वंशस्थखंडे ऋतिकोटिरूपे १॥ उदाहरणं॥ यद्विस्मसुविवेणु द्विंत्रियोगप्रमाणं गणकयत्नवेगादेकदेशो समग्रः॥ घ्नविष्टेपमितस्तेघ्नगलयंतदर्धं कथयकतिघ्नमूला देयसमः करेषु १ न्यासः॥ जातेऽत्र ह्यधरखंडे स्तंभस्यवर्गो॥ करोस्या द्विलाय लेबिलंतद्वयस्त्रीडाशिखंडीस्थितस्तंभेहस्तनवो॥ तमपतित्वर्यक्कुलितस्तोयरि क्षिप्तभूस्तियाद्विलाकतिमितैः मोऽप्तगत्यार्युतिः १ न्यासः लब्धविलाभेन युतिस्था १२ कृतिर्य दर्शनं॥ त्रिघ्न सुजाहतिर्गीतकोटिकर्णौ॥

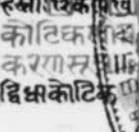

डाक्टर भाऊदाजी दुर्लभ ग्रन्थसंग्रहालय
DR. BHAU DAJI MEMORIAL

णावरेणानयुक्तं तदर्द्धक्रमाकोविकर्णौस्ववेतामिदंधीमावेत्यसर्वत्रयोज्यं सरवेषद्धतनघ्नस्वानमध्यंभुजः कोटिकर्णान्तरंघद्धदृश्यं नलः कोटिरेतन्मितंस्याधतोन्तोवदेवंसमानीयपानीमानं २ उदाहरणं॥ चक्रांकोवाकुलितसलिलेह्रदेपिदृष्टंतडागे तोयाद्वृद्धंकमलकलिकायंचितस्तिप्रमाणं मन्मद्वंद्वंचलितमलिनेनाहतंहस्तयुग्मे तस्मिन्मग्नंगणककथयक्षिप्रमंबुप्रमाणं १ न्यासः लब्धंजलगोनीय्यम् १५ दर्शनं॥ त्रिघ्नेष्टहीनो द्विनिघ्नस्तालोछ्रितिसंयुतं॥ तालोछ्रितेस्तालसरान्तरोन्नतेन विस्तारजिताया ह्यादृष्टमानं॥ तावंसमंतातवोर्यदिगतावृद्धीयमानक्रियेद्दिघ्नहृ ह्यादृष्टमानेरवलुप्तसंज्ञंतत्र २॥ उदाहरणं॥ स्तीर्यांबुपरिश्रमोत्थितगणितद्विप्रतदाघद्वयमे न्यासः २॥ भुजकोटियोगकरणीचतुर्हतं॥ दोष्कोटियोगःस्वगुणःस्वमूलंयो॥ तदर्द्धभुजकोटिमाने १ उदाहरणं॥ दशसप्तधिकःकरणी स्वधिकाविंशतिसंख्ये भुजकोटियुतियत्रतत्रतेमेघद्व यूदा न्यासः॥ ७ करणीः १७ भुजकोटियुतिः २३ जातेभुजकोटी ८ १५ दर्शनं॥ अन्यत्करणसूत्रं॥

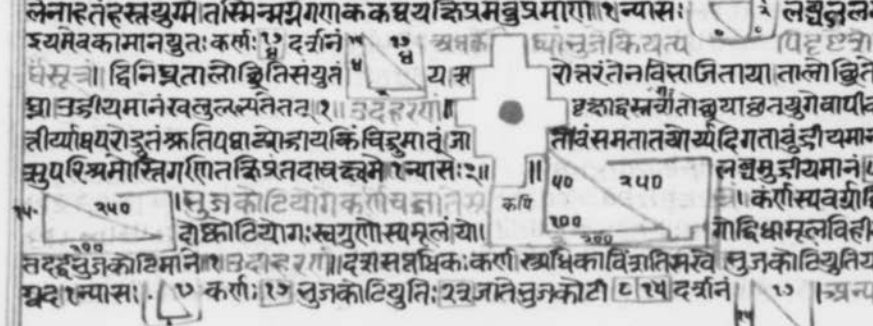

अन्योन्यमूलाग्रगस्त्रयेणाद्विघ्नेद्वधेयोगहृतेवलम्बः वंशोस्त्रयोगेनहृतावलीघ्नस्त्रयोवलंवोस्त्रयतःकरवे
१उदाहरणं पंचदशदण्डकरोच्छ्रयवेणोवारणातमध्यभूमिकयो। स्तरितस्त्रयोगरुत्रयुतेर्द्वघ्निमाच
स्त्रेन्यासः वंशो १५ १० उक्तप्रकारेणजातोलम्बः वंशान्तरस्त्रयंखंडे १२ अधवान्त १०
खंडे ६ ४ वा सूत्रः १५ खंडे ९ ६ वा सूत्रः २० खंडे १२ ८ एवंसर्वत्रलंबःसएवयदिनत्रिभुजेसुजेवंशा
कोटिस्तदाभू खंडेनकिमितित्रैराशिकेन सर्वत्रप्रत्ययःदर्शनं। अथक्षेत्रलक्षणसूत्रं। धृष्टा
दिष्टमुजोक्षेत्रे यत्रैकवाक्छतःस्वल्पा तदित रज्जुश्रुतिरधवाक्छाशेघ्नंतद्दृक्क्षेत्रेउदाहरणं।
उक्तक्षेत्रेदिषट्त्र्यका सुजास्त्रस्त्रेत्रिघ्नवउदि ष्टायत्रधृष्टेन तदक्षेत्रेविनिर्दिष्टा भुजाःन्यास
एतेनुपपन्नेक्षेत्रेसुजप्रमाणंक्ष जुत्रालाकांसुजस्थानेषुविन्यस्यानुपपन्निर्दृक्क्ष
या करणसूत्रं। त्रिसुजेसुजयोर्योगो गरूनत्रयुणोसुवाक्छतोलघ्या द्विघ्नाक्षरूनयुता
दलिताबाधयोःस्यातां स्वाबाधासुजकर्णयोरन्तरमूलंप्रजायतेलम्बः लम्बयुणंस्वकर्णघ्नं त्रिसुजेफलं
स्वति २ उदाहरणं। क्षेत्रेमहीमनुमिता त्रिसुजेसुजौच यत्रत्रयोदशातिथिघ्नमितोचयस्यात्तत्रबलंवकर्णं
तिकक्ष्यावधेवहिःपतद्यावसमकोष्टमितिंफलाख्यां १न्यासः लम्बेआबाधे ९५ लम्बेश्च १२ दर्शनं
क्षेत्रफलं ८४। उदाहरणं। दण्डासप्तदशप्रमोसुजौ त्रिसुजेय त्रनवप्रमामही अवधेवदलंवकं

तद्यागणितंगणितिकासुतत्रमे १न्यासः अत्रत्रिसुजेसुजयोर्योगइत्यादिना लम्ब २१ अनेनसू
रूनानस्यात अतश्चरूसमादपनीता १३ बा र्द्धमूलगतावाधादिष्वेपरीत्येर्धः जातेआबाधे ९ ४
उक्तयतोलम्ब ८ क्षेत्रफलं ३६ करणसूत्रं। सर्वदोर्युतिदलंचस्रस्तिंवाक्छन्निर्वैरस्तिंचतद्दृतेः मूलमस्फु
टफलंवस्रसुजे स्पष्टमेवमुदितत्रिवाक्छके १उदाहरणं। भूमिश्चत्रद्दत्रामितामुखमंकसंख्यावाक्छत्रयोदश
दिवाकरसंमितौच लंबोपियत्ररविसंख्यकर्णवतत्र क्षेत्रफलंकथंतत्कथितंयदाधेः १न्यासः
उक्तप्रकारेणजातंफलंकरणी १९८०० अस्यसन्नय दंकश्चिदूनमेकच त्रिंशच्छतं १४१३
दमत्रक्षेत्रेनवास्तवंफलंवेननिघ्नकमुखेकखंड मित्यादिवेदमानप्रकारेणवास्तवंफलं १३८
अथत्रिसुजस्यक्षेत्रादीरितसन्न्यासः अनेन पिप्रकारेणतदेवफलंवास्तवंदृश्यं। अथस्थूलक्ष
निरूपणार्धसूत्रं। वस्रसुजस्यानिय तोहिकर्णौ कर्णंततोस्मिन्नियतेफलस्यात प्रसाधितोयश्रुवणो
यदाद्यःस्वकपितोतावितरस्त्रनस्रः तिक्षेत्रवाक्छ्रयपरोचकर्णोवनेकक्षेत्रफलंततस्थं वस्रसुजेदिर्घकान्तरको
णावाक्छ्रयात्रःप्रवेत्रयमानोसकंकर्णसंकोचयतः इतरोरुविहरयसरंतोसकंकर्णविर्दृश्यतः अतएवोक्तंक्षेत्रे वाक्छ
श्रयपरोचकर्णीविति लंबयोःकर्णयोर्द्वैकमनिर्दृश्यपरानुकर्षे दृश्यत्वनियतंक्षेत्रेयि नियतंचापितत्फलं सष्टक्षकर्णि
श्रयोचावाक्छावानितरतः योनंवस्रिचस्रबाहौ क्षेत्रेद्यनियतांस्तिंश करणसूत्रं। सर्वदस्रहृद्यना स्र।

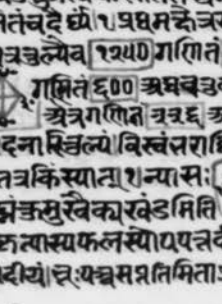

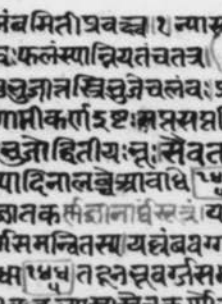

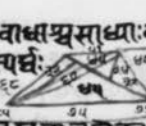

आबाधाश्रुतिसाधा:दर्शनैलम्बो २५ ६० अत्राबाधयोरेककर्णत्रयस्थयो: ४५ २७ यदन्तरं लम्बनियातान्तर
मित्यर्घः अन्तरस्यास्य १२ कृते: १६० लम्बैक्य ८५ कृते श्च ७२५ द्वयोगः ७३५ अस्यपदं हिती
य कर्णप्रमाणं ८५ एवं सर्वत्र अत्रेष्टकर्णकल्पनेविशेषोस्तित्रकरणास्त्रं। कर्णा
श्रितस्वल्पचुजकमुर्वीपकल्पतद्वेव्यचुजोवबाहु साध्योवलंबो घतघान्यकर्णः स्वाक्षः कथंचिद्भुवणा
नदीघः तदन्यलंबान्नलघुस्तद्वेदज्ञावेष्टकर्णमु धियाप्रकल्प्य च चतुर्भुजेदिष्टकान्तरकोणयोराक्रम्य
संकोच्यमानेत्रिभुजत्वंजाति तत्रैककोणसलम्ब लम्बमुजयोरिक्यं भूमिरितरचुजोलंबाधनः म
कोच्यमानःकर्णःकथंचिन्मस्यात् नदितरोभूमे रधिकोनस्यात् एवमुन्नयद्यापि यतदनुक्तमपि
बुद्धिमताज्ञायते फलद्वानायकरणास्त्रं अथेष्ट कर्णोनियतस्तियतयोःफलैक्यंफलमत्रचूनं अ
नयोरुक्तदेवात्तस्मयोःफले ७२४ २३१० अनयो रैक्यं ३३४ करणास्त्र समानलम्बयोश्चतुर्भुजस्य मुखो
नभूमिंपरिकल्प्यभूमिं चुजोचुजोऽयंबंवेवमाधो तस्माद्वैषम्यभूमितिसतश्च १ आबाधयोनावत्रभूमिस्त्र
श्चवैक्यादंशकृतिःस्यात् समानलंबैक्यघुदोः कृत्योगःसुखान्यदोः संयुतिरल्पिकास्यात् २ उदाहरण द्वि
चात्रान्मितेयंक चतुरस्रान्मितोचुजो मुखंचुपंचविंशत्या तुल्यंषष्ट्या मही किल १ अत्रलम्बकंचत्रान्मितंदश
वैरुदाहृतोषट्पंचाशद्विषष्टिघ्न्यनियतेकर्णेयान्मितो २ कर्णोत्रापरोबृहिममलंबैक्यतद्भुती न्यास:।

२५

अत्रेष्टकर्णस्त्रिषष्टिमितं प्रकल्प्याद्यजातोन्यःकर्णः ५६ अष्टषष्टिपंचाशत्स्थानेद्वात्रिंशन्मिते ३२ कर्णो प्र
कल्प्याद्यवन्माधमानेकर्णजातंकरणीखंडद्वयं ६२१ २१०० अनयोर्मूलैक्यं द्वितीयःकर्णः २५ अद्यतदेवक्षे
त्रंसमलंबंवेत्रदात्रमिप्रकल्प्यभूमितिलंबदात्रानार्धकल्पितंत्रयक्षेत्रस्यदर्शनं तत्रजातिआबाधा ३२
लम्बश्चकरणीगतः ३८०१६ आसन्नमूलकरणेनजातोय ३८ अयंतत्रचतुर्भु ३५ जेसमलंबःलम्बावाधा
नितभूमिर्भूम्यस्यचवर्गयोगः ५०४९ अयंकर्णव र्गो ६२२ एवंस्फुटबाधयाद्वितीयःकर्णवर्गः २१०६
अनयोरासन्नमूलकरणेनजातोकर्णो २१ ४६ एवंचतुरस्रेतेष्ववाक्षश्चन्योबक्षाकर्णानवतः
एवमनियतत्रेपिनियतवक्रर्णोबानी २० ३६ तोत्रलघुप्राद्यैस्तदानयनमु कर्णाश्रितचुज
घातैक्यमुत्सद्यघान्योन्यसंजितेयुणयेत योगेन चुजप्रतिचुजक्षयोः कर्णोपदेविषमे २ अस्यक
र्णानयनस्योपपत्तिक्रियाद्वयंलघुप्रक्रियादर्शनेप्र कीरणाद। अस्तीष्टज्ञात्यद्वयवाक्षकोटय यस्यरं
कर्णस्तत्रचुजात्रिचतुर्भुजंयद्वियंप्रकल्पितं स्फुटीकृतत्रत्रिचुजद्वयात्ततः १ वाक्षार्धयोःकोटिवधेन
युक्तस्यादिकाश्रुतिःकोटिचुजावर्गैक्ये अन्यालघीसत्यपिसाधनेस्मिन् पूर्वंकृतंयद्वकुतन्नचित्र्यं २
जात्यद्वयं ५ १२ १३ इतरेतरश्चतुजकोटय स्तासांमहतीमूर्ध्वंमुखंप्रकल्प्यक्षेत्रस्यदर्शने
अत्रकर्णो ३ ५ ४ महतायासेनानीतो ६५ तस्यैवजात्यद्वयस्येतरेतरचुजकोट्या

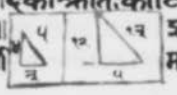

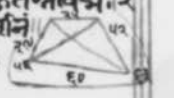

घातौ २६२० अनयोरैक्यमेकः कर्णः ५६ वाह्वोः कोट्योः स्वघातौ १५४८ अनयोरैक्यमपरः श्रवणः ६२ एवंसुखेनज्ञायते अर्धयदिपार्श्वेसुखमुखयोर्वर्त्ययंस्रक्षान्यस्रंस्रेचतदाज्ञात्यद्वयकर्णावक्षद्वितीयः कर्णः स्यात् ६५
अथस्रक्षेत्रेउदाहरणं। क्षेत्रेयत्रत्रातत्रत्येहितिमितिस्तद्वेन्यस्रंमुखं वाहू त्रेवाकृतिभिःसारातिश्चतिस्रिरुक्त्वेचतत्रैकतौ एकास्वाद्यमेःसमातिश्चियुगेरन्यार्धतल्लम्बको उल्लेगोधतिस्तद्वाज्ञिनयमैयोगाद्भुवोलम्बयोः १ तत्रखंडैकघ्याधरश्रवणयोर्योगाच्चलंबावधोस्व स्वीनिजमार्गेदृढसुजयोर्योगेनयास्यातः सावाधरलंबकंचसुत्रेयोःसख्याःप्रमाणंचकिं सर्वागणि तिकप्रचक्वलितरोस्त्रेत्रेत्रदोसिचेतान्यासः

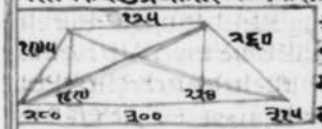

अत्रत्रूमानेउ मुखं १२५ बाहू १७५ २६० कर्णौ २८० ३२५ लंबौ १८० २२४ अत्रभ रणासस्रं। लंबतदाश्रितवाह्वोर्मध्येसंधाख्यमस्यल स्वस्यर्मध्यान्तःपी मेसाध्यस्याधरखंडं १ तत्संधिर्दिष्टःपरलम्बश्रवणा हतोन्यपंक्तिन तक्कोलम्बश्चतोयोर्योगात्साताधरखंडे २ लंबः १८० तदाश्रि तबाहू १७५ अत्रकोटिश्चतिर्दृतोरंतरात्यदंबाहुरित्यनयोर्मध्यमिताबाधुसाधेसंधिसंधिहुका तद्दनस्रंरिति द्वितीयाबाधसाधीउसहुका एवंद्वितीयलंबः २२४ तदाश्रितबाहुः २६० अनयोर्मध्ये आबाधसंधिसत का १३२ पीवे १६८ आद्यलम्बस्यां १८० धरखंडेसाध्ये तत्संधिर्भुज परलंबेनामेन २२४ अवणेनचधृत

१६

गुणितःपरपीठेनसक्तःलम्बेलम्बाधरखंडेहृते कर्णाधरखंडेच १६५ एवंद्वितीयलम्बस्याधरखंडे ७५ कर्णाधरखंडेच ८० अथकर्णयोर्योगादधोलंबज्ञानार्थंसस्रं। लम्बोहतोनिजनिज पीठविसक्तोज्ञवंशो स्तःज्ञान्या प्राग्वत्कृत्यार्योगालंबःक्रखंडेच १ एवमत्रलम्बेवंशो २२५४०० आस्यामन्योन्यमूलघ्नयोगमूत्रयोगादित्यादि करणेनलम्बःकर्णयोर्योगादधोलम्बः १४४ क्रखंडेच १०८ १०२। अथस्रस्रीलंबावाधासूज्ञानार्थंसस्रं।

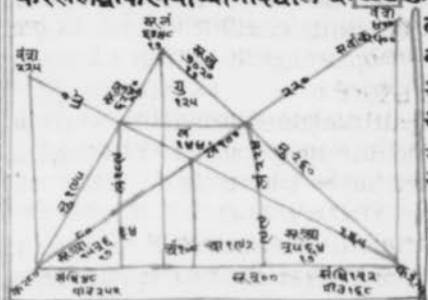
भूमि २३४
भूमि १२५
भूमि १४४
भूमि २५६
भूमि २५६
भूमि १२५
भूमि २३४

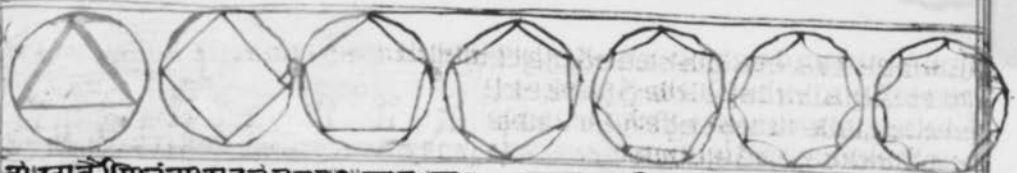

वोरवार्कौमितव्यासदलेचयत्र न्यासः व्यास
त्रिनवघ्नगेकादिगुणितेनत्रिहृतेधनुर्विकल्पितेज्या
नयरिधघ्नचयिताप्तवर्ग्यजीवा साध्यतेतद्यथोक्तं
नि २२३४५६७८ यथोक्तकरणानलङ्घनि।
एवमन्यस्मिन्नपि व्यासेतद्यादर्शनं। करणसूत्रं।
पंचघ्नगुणितः परिधस्तुरुर्वर्गः लब्धोनितात्परिधिवर्गश्चतुर्थभागा दात्रेयदेष्टमितिदलात्यतितेधनुः स्यात्॥१॥
उदाहरणं॥ विदिताऽहतयुणास्तत्तोवदतेयामकनाधनुर्मिती॥ यदितस्तिधनुर्जीवाक्रियागणितेन गा
णितिकात्तिनेपुनम १ ज्या ४२८२ १२०१५४ १८४ २०८ २२६ २३६ २४० सयत्रापवर्तितपरिधिः १८ अतो
ज्यातानिधरूपि १२३४५६७८ एतानियरिधष्टादशांशेनगुणितानिस्यु॥ इतिश्रीमन्महागणक

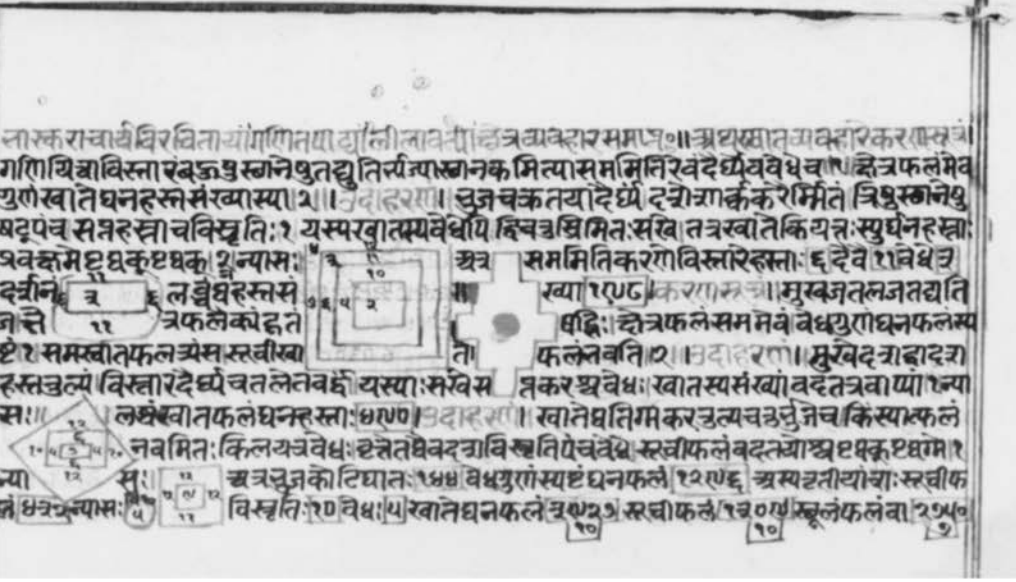

स्कराचार्यविरचितायांगणितपाटीलीलावत्यांक्षेत्रव्यवहारसमाप्तः॥ अथखातव्यवहारकरणसूत्रं
गणयित्वाविस्तारंदैर्घ्यंस्वस्वेपुतद्युतिर्ज्यास्वनकमित्यासममितिरवेदघ्यंवेधश्च॥ क्षेत्रफलमेव
युणंखातेघनहस्तसंख्यास्या २॥ उदाहरणं॥ चुजचकतयादैर्घ्यं दशाग्नार्ककरमितेत्रिषुस्वनेषु
षट्पंचसप्तहस्ताचविस्तृतिः १ यस्परंखातमयवेधयि ह्यत्रत्रिमितःसंख तत्रखातेकियन्तःस्युर्घनहस्ताः
श्रवक्षमेष्टघकृष्टघक २ न्यासः ३ ६ १० श्रत्र समसमितिकरणेविस्तारेहस्ता ६ दैर्घे १२ वेधश्च
दर्शनं ३ ६ लब्धैर्घहस्तसं ४ ३ २ ख्या १७८ करणसूत्रं॥ मुखजतलजतद्युति
जोरे ११ त्रफलैक्यदृते षड्भिः क्षेत्रफलंसममेवं वेधयुणंघनफलस्य
ष्टं १ समस्वातफलत्रयंस्वस्वीख्या तो फलंनवति २॥ उदाहरणं॥ मुखंदशाद्यादश
हस्तत्रयं विस्तारंदैर्घ्यंचतलेतवद्वेधो यस्याःसंख्येयं त्तकरश्चवेधः खातस्यसंख्यांवदंतत्रवाप्यां न्या
सः॥ लब्धंखातफलंघनहस्ताः ४७०० उदाहरणं॥ खातेघटिगमकरत्रयंचत्रयंचकिंस्यात्फलं
नवमितः किलयत्रवेधः दृष्टंतदैवदत्रविस्तृतिपंचवेधः स्वकफलंवदत्याशुदक्कुष्टघनम १
न्यासः ३ ५ ७ ६ ८ १० श्रत्रत्रयंत्रकोटिघातः १४४ वेधयुणंस्यष्टघनफलं १७२८ श्रस्यदशोत्थाः स्वकीफ
लं ४३२ न्यासः ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ विस्तृतिः १० वेधः ४ खातेघनफलं ३७२० स्वकीफलं १२०९ स्थूलंफलंवा २५०

स्त्रीफलं २७५० इतिखातव्यवहारः ॥ अथ चितिव्यवहारस्त्रम् । उच्छ्रयेणगुणितंचितेरपि क्षेत्रसमंफलंघनं
चितः इष्ट २१ काघनहस्तेघनेचिते शिष्टकाप्रमितिस्फलम्यते १ इष्टकोच्छ्रयहस्तद्विगुणितश्चितेस्फुल
राशेरष्टदशांचितेरपि २ ॥ उदाहरणं ॥ अष्टादशांगुलदैर्घ्यविस्तारोद्वादशांगुलः त्रिद्विगुणितस्त्र्यंगुलायाम इष्ट
काया श्चितौकिलराशौ द्विस्थितिः यंचकराष्टहस्तं दैर्घ्यं चयस्यचिकरोद्विगुणितश्चतस्यांचितौकिंफलमिष्टका
नां संख्याचकाद्विकृतिस्तरा २ इष्टकान्यासः [3 2 1] अग्रचितिन्यासः [4 3 2] इष्टकाघनमान [3 6 4]
चितेचघने २७० लब्धाइष्टकासंख्या २५६० प्र [2 1 3] तरसंख्या २५६ ए [4 3 2] वयाघणचयनवि [3 6 4]
धेयेषि ॥ इतिचितिव्यवहारः ॥ अथकंकवस्करणसूत्रं पिंड योगदलमग्रमूलयो र्द्वैघ्नसंयुतेमंयुलात्मके
दाहरणार्थंसमाहृतेषट्स्वेषुविद्वृतंकरात्मक ॥ १ उदाहरणं ॥ स्थूलेनखंयुलमितौघनपोयुलो
यपिंडः त्रातोयुलमितंकिलयत्रदैर्घ्यं तदाहरण पंचषुचत्रयूंकिंस्या इस्नात्मकं वदसखिगणितं
द्वुतंमे १न्यासः [1 2 3] पिंडयोगदलं १८ दैर्घ्यगुणितं १८०० मार्गुर्मूलगितं ७२०० यदूस
[3 2 1] तंकरात्मकंगुणितं ११ करणसूत्रं ॥ द्वियतेचयविहितिर्यगुक्तवर्ग
फलंतदा इष्टकाधिति [1 2 3] दष्वक्षितिरत्रात्रकाकुचव्यवहृतिःस्वलुस्व
लोकर्मीकारजनसंप्रतियत्यात्मकंत्रुकत्रिनत्रवशेनात् ॥ उदाहरणं ॥ यद्विस्तृतिर्हस्तमितांयुलानिपिंड

स्तद्वारखेऽग्रायत्रकाष्टछेदेवृतिर्यक्कनवस्फ्रवस्त्र किंस्यात्फलंतत्रकरात्मकंमेन्यासः [3 2 1]
मार्गुर्णं ज्ञातेफलेहस्ता ८ इतित्रकंचव्यवहारः ॥ अथ्यव्यवहारकरणसूत्रं ॥ अनघंघदशमौत्रिगोण
घ्नैकादशांत्र्याः परिधिर्नवघ्नसागः ऋकक्षघ्नेघुवधः सवर्तियपरिधिंघ्नेवर्गितेवेधनिघ्ने घनगणितकरा
स्युर्मागधास्तान्त्रवार्य्यं १ ॥ उदाहरणं ॥ समंवृत्तंकिलराशेर्य्यस्थितःस्थूलधान्यःपरिधेयपरिमिति
स्तिहस्तषष्टिर्य्यदीया प्रवदगणकस्वार्य्यं किंमिताः सन्तिस्मिन्नघघघगणकधान्येऽत्रकधान्येचविद्व
न् [illegible] न्यासः वेधः ६ परिधिः ६० लब्धाःस्वार्य्यं ६०० अग्रधान्यराशेःपरिधिः ६० वेधः ६० ज्ञाते
फलं ६०० अग्रधान्यराशेःपरिधिः ६० वे [illegible] धः २५ स्वार्य्यं २५०० । करणसूत्रं ॥ द्विवेदसत्रि
सागैक निघ्नान्त्यपरिधिः फलं नित्यत्रवर्गे ह्यकोनास्व [illegible] राशेःस्वयुतान्नजिनं १ उदाहरणं परिधिस्त्रि
लक्षमस्याश्चित्राकरकिल अंतःकोणस्थितस्यापि [illegible] तिथिरत्यकरासस्वेषु बहिःकोणस्थितस्यापि
पंचघ्नवसेमिताःतेषामावर्त्तमेहिप्र घनहस्ताःषष्टकृष्टकृ २ न्यासः [illegible] अत्राद्यपरिधिर्द्विघ्न ६०
अन्यस्यत्रसत्रिसागैकनिघ्न ६० वष्टिर्जातःपरिधिः ६० वेधोदशांत्राः ३ प्राग्व [illegible] द्घानहस्ताः ६०० एत्स्यः
फलंत्रत्र्यमवं एतत्रयुणं नानेनलब्धंजातिषट्कृष्टकृफलं ३००१५०४५० इतिराशिव्यवहारश्छाया
व्यवहारकरणसूत्रं ॥ छायायोःकर्णरज्ज्वोर्यतयोर्द्वग्रविलेषसंक्षारसाद्वीक्ष्य [illegible] सिकलब्धेःपदघ्नेष्टक

णोत्तरंलाभेनयुक्तंदलेस्तःप्रश्ना१ उदाहरणं। नन्दचंद्रैर्मितंछायायोरन्तरं कर्णयोश्चान्तरंविश्वरूप
ल्यंययोःतत्तत्रैवक्रियायुक्तिमान्वेत्यसौ व्यक्तमव्यक्तयुक्तंहिमन्योखिलं१न्यासः अत्रछायान्त
रं१९ कर्णान्तरं १३ अनयोर्वर्गान्तरं १६९ अनेनसंस्कारसादीष्टवत् ५०६ लब्धेन अस्यसैक ४ मू
लेनत्र युतेकर्णान्तरेद्विघ्ने २६२६ छायान्तरेणोनयुतेऋतेदलेजातेछाया ३ ४५ अत्रऋक्षाकों
टिः१२ छायाक्षुद्रः तत्रऋत्योर्योगपदमितिज्ञातो कर्णौ ३५ ५३ करणसूत्रं। तत्रोक्तप्रदीयतलयोक्त
तलान्तरघ्नः छायानवहिनरदीपविशेषोव्यस्तकः १। उदाहरणं। तत्रोक्तप्रदीपान्तरस्त्रिहस्तादी
योद्विहस्तःसाष्टकरत्र्याचेत्तत्रकोस्तदाकोंगुल संमितस्यतस्यप्रश्नास्याकियतीवदास्यु १
न्यासःलब्धानिछायांगुलानि १२ करणसूत्रं। छायाहतेष्टनरदीपतलान्तरघ्नो त्रकोष्टवैकरयु
तनवलुदीपकोच्यम् १। उदाहरणं। प्रदीपयोःकर्णान्तरस्त्रिहस्तायांगु
लेःखेष्टच्छायेःसमाचेत्तदीपद्विनिःस्याद्भियतीवदास्याः प्रदीपयोःकर्णान्तरमुच्यतांमे १ न्यासः त्रैराशिक १२
न्तरहस्ता३ लब्धंदीपोच्च ३ करणसूत्रं। विशेक्त
दीपोद्धृतसंगुणात्रा त्रोक्तहतादीपनरान्तरस्यात् १ उदाहरणं। सर्वोक्तमेवदीपोद्धृ ४ यः ३ त्रोक्तांगुलानि १२

छायांगुलानि १६ लब्धंत्रोक्तदीपान्तरहस्ता३ करणसूत्रं। छायायोरन्तरसंगुणात्तांछायाप्रमाणान्तर
हृद्द्वेद्वयोःत्रःत्रोक्तघातःप्रश्नयाविशेक्तः प्रश्नायतेदीपविशेषोच्यमेवं १ त्रैराशिकेनैवमिदंतक्तं व्या
घंस्वनेदंदृग्गणवविश्वमं २ उदाहरणं। त्रोकोन्नतांकमितांगुलस्यशंकुमतेदृष्टक्रियाष्टांगुलो छायायानि
मुखेकरद्वयमितेन्यस्तस्यदेवेन१नः तस्मिंवार्कमितांगुलायदितदाछायाप्रदीपान्तरं दीपोच्चमेव
किंयद्दक्ष्यवद्वतिंछायासिद्धावस्थित १न्या स: अत्रछाया
योरन्तरमंगुलात्मकं ४२ छाया १२ अनयोराघा ५ ३ अत्रछाया
गुणितमंतरं ४१६ छायाप्रमाणेनोमेन ४ संस्कृतं ल ४ यतोन्नमानं
ब्धंपंचमछायादीप्योरन्तरमित्यर्थः एवंद्वितीयत्र या १ यतोन्नमानं
१५६ स्त्रोक्तघातःप्रश्नयाविशेक्त इतिज्ञातमुनय तोदीपोच्चसममेवहस्ताः ६ एवमितियघा
छायाव्यक्तेत्रैराशिककल्पनयानयनं प्रथमछायातोद्वितीयछायायावताधिक ३ तावताछायाव
धेनयदिछायान्तरतुल्यान्तर्लभ्यते तदाछाययाकिमित्यवेष्टघ्नक्ष्यष्टक ४५ ४५ ४२ छाया
यदीयतलान्तरप्रमाणंलभ्यते ततोद्वियत्रैराशिकं यदिछायासुज्ञेत्रोक्तकोटिस्तदान्तर्मिलत्येच्छे
किमितिन्यासः ८ १२ १०४ घ्नः १२ १२ १५६ लब्धंदीपोच्चमुक्तयतायिछत्यमेव १५६ एवंपंचराशि

कादिकमाखिलंद्विज्यादित्रैराशिककल्पनयैवसिद्धं यद्यप्यगवतासकृज्जनमनःक्लेशापहारिणा
निखिलजगज्जननैकवाञ्छनसकलभुवनगिरिशमिरदसुरनरनगरादिनिरिदंजगद्ग्रंथमस्मि
लगणितजातं त्रैराशिकेनैवव्याप्तं यद्यपितद्बुद्धिवैभवमुक्तमित्यादौकाद्यं कैश्चिदु
णसागरंविधिनावाञ्छतवागप्येतत्त्रैराशिकमेवनिर्मलधियामेवावगम्यंविदाम एतद्बहुक्ष
स्मदादिजडधीधीदृद्विबुद्ध्यावुवे स्वान्तःस्थेदानगण
व्यवहार अथैकद्वित्रिकरणसूत्रं स्याज्जो
कर्द्धयेनछिन्नोज्यहारोनतेन क्षेपश्चेतद्दृष्ट
षसंयोःस्यादयवर्त्तनमः स्वेनापवर्त्तनविभाजि
स्तेतोदृष्टज्यहारो यावद्विभाज्येनवतीहरूपे क
त्रिभेनस्वेदृष्टेनयुतेतदैत्येत्यजेन्मुङ्क्तःस्थितिराशियुग्मं ऊर्द्धविभाज्येनदृष्टगतश्चफलं
युणःस्यादयंराशेरेष एवंतदेवात्रयदासमास्ताः सुवर्त्तयश्चद्विव्यमास्तदानीं यद्यागतोलब्धियु
णोविभाज्योधनः स्वतरूणाढ्यमितोद्धृतोसः य उदाहरणं एकविंशतियुतैस्त्रातदृष्टंयद्गुणगणकय
चषष्टियुक्तंपंचवर्जितत्रातदृष्टोहृतं शुद्धिमितियुणकंवदाशुकर्तं न्यासः ज्या २३१ क्षे ६५ ह्रा १९५ अत्रयंसंरं

ज्ञाजितयोर्ज्ञाज्यस्तज्ञकयोःशेषं १३ अनेनज्ञाज्यहारक्षेपावर्त्तितौज्ञाताः ज्या ११ क्षे १४ अनयोर्दृष्टज्ञाज्यहार
योःपरस्परंसक्रयोर्लब्धेअधोधस्तदधःक्षेपस्तदधःशून्यंनिवेश्यज्ञाताबल्ली ३ एषात्रिभेनस्वेदृष्टेनकृत्यादि
करणेज्ञातेराशिहृतं ५७ एतौदृष्टज्ञाज्यहारौस्यातां ११ ५ तष्टौज्ञातौलब्धियुणौ ६५ अनयोःपंचोस्वत
स्त्रणमिष्टयुणमिष्टयुतंक्षेप्यंतमघवालब्धियुणौ २३ २० वा ५७ करणसूत्रं सवर्त्तिकृद्विधर्युतिना
क्षेपयोःसमपवर्त्तितयोरपिवायुणःसवर्तियायुतिना कृकयोऽनःसचसंवेदपवर्त्तनसंयुणः १ उदाह
रणं शतंहतंत्रिभिर्युतंनवत्या विवर्जितंषड्विहतंत्रि षड्घ्नाभिरेकंस्वाद्दृष्टमेयुणंतं स्यद्दृष्टटीयान
यदिकृद्दृकोसि २ ज्या १०० क्षे ९० ज्ञातौसर्ववत्र द्वियुणौ ६० २० अथवाज्ञाक्षेपावृद्धज्ञाभिरेय
वर्त्स्यतोज्ञातौ ज्या १० क्षे ९ परस्परसज्ञानाद्यज्ञानि फलानिक्षेपंखंचाधोविन्यस्यनाताबल्ली २
सर्ववद्यद्वौयुणौ ५४ लब्धिर्नेयाह्या अत्रलब्धयोवि षमाज्ञाताःअतोयुणौ ५५ स्वतरूणाढ्यमाहृ ३
द्विन्नाश्चज्ञातोयुणः ५४ यदवर्त्तयुणघ्नज्येक्षेपयुतेहरसंज्ञेलब्धिश्च ६० अथवाहारक्षेपौनवानेय ०
वर्त्तितौ ज्या १०० क्षे ९० अत्रलब्धिक्षेपानावल्ली १४ लब्धीयुणाः क्षेपहाराश्चवर्त्तनेन ९ युणितौज्ञातःसप्तव
१८ अथवाज्ञाज्यक्षेपाघ्नहारःप्रवर्त्तितोज्ञा ९ ता ज्या १०० क्षे १ अधश्चेदृग्वल्ली १ जो तायुणाः २ स्वहर
क्षेपाश्चवर्त्तनेनज्ञातःसप्तव १८ युणास्त्रजनास्यांलब्धिश्च ३० युणालब्धोःस्वहारो १ क्षेपावित्यधवायुणा

लब्धी ८२ १३० वा १४४ २३० इत्यादि। कक्षास्त्रं। हेयमेतत्करणाङ्कद्वयुणाद्धीस्त्रीवियोगजे अत्रद्वयोर्विहारस्ये
नवतिर्हेयेलब्धियुणो ३० १८ एतौस्वतत्करणस्यामाप्ता १०० ६२ विश्लेषितोऽयंकेएतत्रिंतो नवतिर्ज्ञो
धनेज्ञातांव्योलब्धियुणो ७० ४४ अनयोरर्थि १०० ६३ स्वतत्करणहेयाविन्यद्वयोर्लब्धियुणा १७० १०८
वा २७० १७१। उदाहरणं। यद्गुणमणकशतैरन्वितावर्हितावंदज्ञात्रिंशद्गुणैः सुस्त्रयोदशाहतानिस्य
कास्त्रंगुणगणकमेष्टवधाद्रूपन्यासः ना ६० हे १६ अ द्यजातेयुणाद्धी २८ लब्धयोविषमाऽतएवयुणा
मीस्वतत्करणस्यामाप्ता १३ ६० त्रोधिते ११५२ एवंषडत्राहेपंहेएतएव ११५२ स्वाहारान्याह
स्व ६० त्रोधितेज्ञातेखेऽव्याविशुद्धे १८। क रणस्त्रं। गुणलब्धीः समयाद्यंधीमतातत्करण
फलंहारतष्टधनंहेयं गुणलब्धिभिर्वर्जितं २ हेय तत्करणलाभाद्या लब्धिः शुद्धेऽवर्जिता २ः
उदाहरणं। येनसंयुगिताःयेचत्रयोविंशतिसंयुता। वर्जितावाद्रिनिहतैकानिरयास्तमकोयुणः २।
न्यासः ना १ हे २३ अत्रवल्ली १ २ सर्वैक्यज्ञातंराशिहृयं ४६ २३ एतौस्वाप्यहारास्यातेष्टे अत्राधोराशौविशि
ष्टेसप्तघ्नलब्धेः ऊर्ध्वराशौ ३ ६ एवंसिद्धसमानेनवल्ल्यत्रेतत्रनयाद्याः गुणलब्धीः समयाद्यंधीमतात
त्करणफलमित्यतःसंज्ञेवयाद्याः एवंज्ञातेयुणाद्धी २१ हेपंहेतत्करणाङ्कद्वेतिज्ञाते १३ इष्टाहतेस्वस्वहरेण
युक्तेतिद्वियुणितोहारहारहेयोयद्यघनलब्धिःस्यादितिज्ञाते ७४ एवंसर्वत्र अधोहरतेष्टघनंहेये

न्यासः ना १ हे २ सर्वैक्यज्ञातेयुणाद्धी २४ एतेस्वहारास्त्रोधितेविशुद्धेज्ञाते ११ छिंयतत्करणलाभा
द्याल ना ३ छिंशितिज्ञाते हेपंहे २१ शुद्धेऽवर्जितेति १६ घनलब्ध्यर्धद्वियुणस्वहारहेयाच्छेषसमिज्ञा
ते ७ ४। अन्यत्करणसूत्रं। हेयाल्लाभोद्धृतायत्र हेयः शुद्धोहरोधृतः ज्ञेयः स्यंयुणस्तत्र हेयोहारह
तेःफलं २। उदाहरणं। येनपंचयुणिताःस्वसंयुता साद्रिताद्रिनिहतंयत्कलं सुस्त्रयोदशाहतानिर
यकास्त्रंगुणगुणककीर्त्यास्तुमः १ न्यासः ना पहे ० हे पंचाल्लाभयुणाद्धी ०० वा १३५ वा २६ १० न्या
सः ना १ हे ५ हेपंशुद्धेहरोहृते स्यंयु ना १३ णः हेपंहारहृतेफलमितिज्ञातेयुणाद्धी ०५
वा ना १३ १० इत्यादि। अथसर्वैक्यहृतेकयुणालब्धि स्नेककाद्यंस्त्रं। इष्टाहतेस्वस्वहरेणयुक्तेत
द्वानवतिर्वर्गेकयुणाद्धी अस्यव्याप्तिः सर्वैक्यज्ञाता २। अथस्त्रिरूपवर्गेकंस्त्रं। हेपंवर्गरूपंयदिवा
विशुद्धौ स्यातांकमद्रियुणकारलब्धी अतीष्टहेय यद्विशुद्धिनिघ्नेस्वहारतष्टेत्तवतस्तयोस्तेः प्र
घ्नोदाहरणेदृढराज्ययोरुपंहेपंयान्यौन्यासः ना १७ हे १ अत्रयुणाद्धी ३८ एतेइष्टहेपंयंवर्केनयुणि
तेस्वहारतष्टेज्ञातेयुणाद्धी यद्व अथरूपविहा १५ शुद्धेज्ञातेयुणाद्धी ८५ एतेपंचयुणस्वहारतष्ट
ज्ञाते १७ ११ एवंसर्वत्र अस्ययद्गणितेमहारूपयोगः तद्वर्गेकिंचिद्रूप्यते कल्प्याघशुद्धिर्द्विलावस्रो
घ्नष्टिश्चलाभ्यःक दिनानिहारा तत्रफलंस्युर्द्विकलायुणश्चलिप्रायमसमाद्यकाललवायं १ एवंतद्ग

ङ्वंवतद्वाधिमासीवमायकाल्पांदिवसारवीन्द्वोः ग्रहस्यविकलाशेषाङ्गहाहरणयोरानयनं तद्घयष्टि
सप्तघःकुदिनानिहारःविकलाशेषंश्रुद्विरतिप्रकल्प्यसाध्ययुणाप्तंतत्रलब्धिप्रमितावि कलास्युर्गु
णमितेकलाशेषंएवंकलाशेषंश्रुद्यष्टिर्लब्धंकुदिनानिहारः लब्धिःकलायुणोसागशेषंत्रि
यत्तद्भाज्यःकुदिनानिहारःसागशेषंश्रुद्धिर्द्विद्विसागायुणारात्रिशेषंद्वादशाभाज्यःकुदिनानि
हारःरात्रिशेषंश्रुद्धिःफलंरात्र्यायुणोसगणात्रो यंसगणोभाज्यःकुदिनानिहारःसगणात्रोषंश्रु
द्धिफलंगतसगणायुणाहर्गणःस्यादितिन्यस्यो दाहरणंप्रश्नाध्यायेएवंकल्पाधिमासोना
ज्यःरविदिनानिहारःअधिमासशेषंश्रुद्धिःल ब्धिर्गताधिमासाःयुणागतरविदिवसाः
एवंकल्पावमानिनाज्यःश्रुंदिवसाहारःअधि म शेषंश्रुद्धिःफलंगतावमानियुणागतंव
द्रादिवसाः॥करणसूत्रं॥एकोहरश्चेद्गुणकोविलब्धो तदायुणकंएरिकल्प्यलाज्यंअथैकम
यंहतश्चक्रवद्यत्सलब्धंस्फुटंकुटकोमो१॥उदाहरणं॥यःपंचनिघ्नोविहतस्त्रिषष्ट्या सप्तावशेषोद्धसप्तरात्रिः दत्तोहतःस्याद्विहतस्त्रिषष्ट्याचत्वारिंशद्योवदतद्रात्रिमानं१ अत्रयुणकंलाज्यःअ
थैकंश्रुद्धिःन्यासः सा १५ ल्ह २१ अत्रहरेवल्लातःश्रुद्धियुणः॥इतिकुट्टकव्यवहारः॥अथगणि
तयोक्तनिर्दिष्टंकै हा ६३ संख्यायोकरणसूत्रं॥स्थानात्प्रथमादिचयाद्गुणघातःसंख्याविशेषः

२३

नियतिःस्युरंकैःसकोद्गमित्यादंसमासनिघ्नःस्थानत्रयुक्तामितिसंयुतिस्यात्१॥उदाहरणं॥
द्विकाष्टकान्यंत्रिनवाष्टकेद्वेनिरंतरंद्याद्दिनवावसानेःसंख्याविशेषादःकतिसंख्यवस्तिसंख्य
किद्धयानिष्ठयघदासु१न्यासःअत्रस्थान२स्थानात्प्रथमेकादिचयाद्गुणघातः२एवंसंख्यासे
दि२अथसएवघातात्गुणः२समासेन१०निघ्नोकमित्यनया२सकःस्थानत्रययुक्तोजातेसंख्याको११०
द्वितीयोदाहरणंन्यासः३५८ अत्रैकादिचयाद्गुणः२न्नघातःद्वएतावतःसंख्याशेषादःसमीसहतः१२०अद्गुणमित्या लब्धंः४०स्थानत्रययुक्तोजातेसंख्यकं
४४४०तृतीयोदाहरणंन्यासः२३४५ द्व१८९०एवमत्रसंख्याशेषादःचत्वारिंशत्स
हस्राणित्रातत्रयंविंशतिश्च४०३२०संख्यं कंचत्वारिंशतिषष्ट्यधिकशतत्रयेनवनव
तिकोट्यःनवनवतिलक्षाणिपंचसप्ततिसह स्राणित्रातत्रयंषष्टिश्च२४६३९९९९७५६०
।उदाहरणं॥यात्रायुङ्नरहिडमरुककपालशूलिःषड्भोगाङ्किताश्चायुतंसेवति अन्यो
न्यहस्तकलितैःकतिभिर्दिनैस्तदाशोहरैरविगदारिसरोजशंखैःन्यासःस्थानानि१०एवमत्रज्ञा
मूर्त्तिशेषादः२६२८८०० संख्यंकं२२१७९९९९९९९२१८२४०० एवंहरेश्चमूर्त्तिशेषादः२४ संख्यं
कं६६६६०॥विशेषकरणसूत्रं॥यावद्भानेभक्तलब्धाङ्कास्तद्वदेशंश्चथघ्नुते॥प्राग्वदाविहतानशेषा

स्तत्संख्यैकंचरर्ववत्॥ उदाहरणं॥ द्विघ्नोकृतयरिमितैः कतिसंख्यकास्तु स्तासांयुतिर्वागणकासुमम
प्रचक्ष्व अस्तीष्टिकेसिग्रारत्न नत्रैरस्तथाकै श्चेदङ्कपात्राविधियुक्तिविशारदासि॥ न्यासः२
२२११ अत्रप्रश्नोदाः २४यावत्स्थानेषुतुल्याङ्क इतिअत्रप्रथमंस्थानहयेत्रल्यो ११२२ प्राक्त्रस्था
नद्वयेजातोसदाः२ उनरन्यत्रापिस्थानद्वयंत्रल्यो स्थानद्वययुक्तास्योपरेदा २४ सक्राजा
ताः संख्यासदाः तद्यथा २२११ २११२ १२ २१ १२११ १२१२ २१२१ एवंवर्गसंख्यैकं ९९९९
न्यासः ४८५५५ अत्रापिएवंवर्गदाः १२० स्था नत्रयोक्तरेदाः द्विस्थकाजातासेदाः २० तद्य
था ५५५४८ ५५५८४ ५५८५४ ५८५५४ ४५५५४ ५५४८५ ५५८४५ ५८५४५
५८४५५ ५५४५८ ५४५८५ ४५८५५ संख्यैकंच ११९९९९८८ अनियातांकिरत्नल्यैघकरणास्त
त्र॥ स्थानात्तमेकापचितान्निमाङ्क घाताःसमांकिअमितिपत्तेदाः॥ उदाहरणं॥ स्थानषट्कस्थि
तिरङ्क रन्योन्यघ्नेनवर्जितेः कतिसंख्याविसेदास्यु र्यदिवह्निनिगद्यतां॥ अत्राङ्कमोका
नव ए अयंयावत्स्थानेक्रापचिता न्यासः ९८७६५४ एषांघातःजाताः संख्यासदाः ६०४८०
करणसूत्रं॥ निरेकमेकैक्यमिदंनिरेकस्थानात्तमेकापचितंविसर्के रूपादिसिस्तन्निहतेःसमास्यु

संख्याविसेदानियतेरङ्कयोगे॥ नवाचितस्थानकसंख्यकाया ऊनेङ्कयोगेकधितंत्रवेश्म संक्षिप्तमु
क्तंद्वयुतासयेन नान्नोस्तियस्माद्गणितार्णवस्य॥ उदाहरणं॥ पंचस्थानास्थितैरङ्क र्यदियोगस्त्रयोद
श॥ कतिस्युरासवेसंख्या यदिवह्निनिगद्यतां॥ अत्राङ्कः कोनिरेकंच १२ एतन्निरेकस्थानात्तमेकापच
तंविसर्के रूपादिसिः न्यासः १२११०९ एषांघातोः समाजाताः संख्यासदाः ४७९५ नयुणोनहरोन
क्तस्तिन्निघनः स्थस्यधिकृष्टा १ २ ३ ४ नागा वर्तितगणकवद्नोस्यात्तोवस्यमंकयात्रोस्मिन्
१यिषोरूजातियुगावर्गविस्तृतिर्भागी श्चद्वाखि लव्यवद्वर्तिःखलुकंत्रसङ्का लीलावतीहंस
रसोक्तिमुदाहरंती तयांसदेवसुखसंपड पोतिरद्वि २ इतिश्रीमन्महागणकचक्रचू
चार्यविरचितागणितयाटीलीलावतीसमा घा॥ श्लोकद्वयसंख्या २७॥ एषुसंख्या ८००:
संवता १६५५ वर्षेचित्रभुवितन्त्रसोमेऽकेदागणा मध्यलिखितं एवमेविनेयनङ्कर्यज्ञसिक्षनेन॥
स्वयंपठनार्थं॥ श्रीसंस्कृतवत्त॥ कल्याणमस्तु॥ लेखकपाठकयो॥ श्रीरस्तु॥ छ ॥श्री॥ ४॥२॥ छ ॥०

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017